

HAJDE DA
ISTRAŽUJEMO...

...I IGRAMO SE
ZAJEDNO!

Interkulturalni dizajn

MODELI INTERKULTURALNIH AKTIVNOSTI

KORACI KA INTERKULTURALIZMU

KAKO DO INTERKULTURALNOG OBRAZOVANJA

Interkulturalizam u obrazovanju

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

*Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit
Ministarstvo Obrazovanja, Nauke, Tehnologije i Inovacija
Ministry of Education, Science, Technology and Innovation*

Qendra per Dialog Nansen Shkup
Nansen Dijalog Centar Skopje
Nansen Dialogue Centre Skopje

Interkulturalizam u obrazovanju

- Priručnik za nastavnike -

April, 2023

Uvod

Uvod u interkulturalno obrazovanje i nastavu predstavlja osnovu za razumevanje i primenu interkulturalnih kompetencija u obrazovnom procesu. Ova knjiga je namenjena nastavnicima i studentima koji se bave ovom temom.

Knjiga je rezultat saradnje i zajedničkog rada Ministarstva prosvete, nauke, tehnologije i inovacija, nastavnika iz različitih zajednica i iz različitih mesta i konsultanata iz Nansen dijaloga centra Skoplje.

Objavlivanje ovog priručnika omogućeno je uz podršku Misije OEBS-a na Kosovu. Sadržaj u ovoj publikaciji ne odražava nužno zvanični stav Misije OEBS-a na Kosovu.

Saradnici:
Ministarstvo prosvete, nauke, tehnologije i inovacija: Feime Llapashtica Lipscomb, Shqipe Gashi Ramadani, Arbër Salihu
Nansen dijalog centar Skoplje: Sonaj Bilal, Osman Emin, Biljana Krsteska Papić

Nastavnici: Faruk Avdiu, Anesa Čolaković, Sevdija Kandić Ćeman, Arbresha Haziri, Mersin Kazazi, Shemsi Kodrolli, Urma Menekshe, Sunčica Milenković, Blerta Muji, Milovan Stajić

Dizajn: Vane Rujkov

Uredništvo: Vane Rujkov, Sonaj Bilal, Osman Emin, Biljana Krsteska Papić

Štampano u Beogradu, 2023. godine.

Sadržaj

Uvod	4
Definisanje osnovnih koncepata	8
Načela, ciljevi i zadaci interkulturalnog obrazovanja	9
Interkulturalna dimenzija vaspitno-obrazovnih sadržaja	12
Interkulturalni pedagoški dizajn i okruženje	16
Interkulturalne kompetencije	18
Modeli interkulturalnih vaspitno-obrazovnih aktivnosti	20
--- Merenje i rešavanje problema	21
--- Moja porodica	30
--- Slušanje muzike	34
--- Bajke	38
--- Svetlost	47
--- Sile i kretanje.....	51
--- Ritam	54
--- Evropa nakon Francuske revolucije	61
--- Tempo	72
--- Hemijska i jonska jedinjenja	78
--- Uzajamno učenje jezika	88
--- Kulturna i verska raznolikost na Kosovu	92
--- Razumevanje i prevazilaženje predrasuda	97
--- Proslave i svečanosti (verski i svetovni praznici)	104
--- Stereotipi	116
--- Tradicionalna hrana i jela	120

Uvod

INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE JE SAVREMENI OBRAZOVNI TREND I TENDENCIJA, ALI I GLOBALNI KONSTRUKTIVNI ODGOVOR NA INTENZIVNE MIGRACIONE PROCESSE I RAZNOLIKOST U DRUŠTVENIM ZAJEDNICAMA KOJE ODRAŽAVAJU KULTURNU, JEZIČKU I ETNIČKU HETEROGENOST.

Kosovo, kao multietničko i multikulturalno društvo, suočava se sa izazovom, ali i težnjom da izgradi dugoročne održive i konstruktivne inicijative za promovisanje interkulturalnog obrazovanja. Ova vrsta obrazovnog pristupa i strategije treba da bude ključna karika između različitih zajednica za međusobnu komunikaciju i prepoznavanje. Upravo zbog toga interkulturalno obrazovanje treba posmatrati kao potrebu, ali ga i prepoznati kao mogućnost za pronalaženje najboljeg odnosa između kulturnih raznolikosti i društvene kohezije.

Interkulturalizam u obrazovanju treba da bude sredstvo koje će odgovoriti na izazov učenja zajedničkog života aktivnim promovisanjem inkluzivnih, sveobuhvatnih obrazovnih praksi, negovanjem demokratskog građanstva i ljudskih prava u javnom, profesionalnom i privatnom životu. Interkulturalizam u obrazovanju podrazumeva konstruktivno upravljanje razlikama, samopoštovanje, efikasnu komunikaciju, poštovanje drugih, interkulturalno razumevanje, itd. (Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, 2016).

Naš osnovni putokaz u izradi ovog priručnika biće široko definisan skup globalnih ciljeva, takođe usko povezanih sa interkulturalnom dimenzijom preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu, koji su usmereni na:

- izgradnju i negovanje ličnog identiteta i osećaja pripadnosti Kosovu i njegovoj kulturnoj zajednici;
- promovisanje kulturnih i građanskih vrednosti;
- razvijanje odgovornosti prema sebi, prema drugima, prema društvenoj zajednici i životnoj sredini;
- osposobljavanje za život i rad u različitim društvenim i kulturnim kontekstima

(Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, 2016)

Važan stub u kreiranju interkulturalnih preporuka i rešenja biće i striktno definisan skup ključnih kompetencija koji će precizirati odnos interkulturalnih vrednosti i elemenata sa šest odvojenih oblasti kompetencija:

- sposobnost (kompetencije) komunikacije i izražavanja
- sposobnost razmišljanja
- sposobnost učenja
- sposobnosti za život, rad i zaštitu životne sredine
- lične sposobnosti
- građanske sposobnosti (Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, 2016)

Okviri interkulturalnog obrazovanja biće opisani definicijom koja pruža novu perspektivu interkulturalne posvećenosti u preduniverzitetskom obrazovanju na Kosovu. To je obrazovanje za zajedništvo, solidarnost, poštovanje, međusobnu toleranciju, pomaganje, poverenje i druge univerzalne ljudske vrednosti (Koncept interkulturalnog obrazovanja, 2016).

„Interkulturalno obrazovanje treba organizovati radi ostvarivanja višestrukog zadatka, odnosno vaspitanja za empatiju, solidarnost, interkulturalno poštovanje i nenacionalistički način razmišljanja“ (Essinger, 1987 prema Sablić, 2014).

Prema spektru interkulturalnih veština, stavova i vrednosti, potrebno je istaći četiri postulata koji će nam biti smernica u oblikovanju sadržaja ove publikacije:

1. Interkulturalno obrazovanje neophodno je svoj deci i učenicima, bez obzira na uzrast.

2. Interkulturalno obrazovanje treba da bude prirodno ugrađena komponenta u svakodnevni vaspitno-obrazovni proces, bez obzira na etničku ili jezičku strukturu učenika i nastavnika u školi.

3. Interkulturalno obrazovanje se ne bavi samo etničkim, rasnim i jezičkim razlikama, već treba da utiče i na podizanje svesti učenika o razlikama u mnogim sferama svakodnevnog života (na primer, društveni status, pol, godine, zanimanje, porodično poreklo, stil učenja, ishrana, fizički izgled, itd.).

4. Interkulturalno obrazovanje ne znači nužno uvođenje posebnog predmeta, već da treba da bude odraz međupredmetnog pristupa, kao što treba da bude deo i formalnog i „skrivenog“ plana i programa nastave i učenja (NDC Skoplje, *Interkulturalni koraci*, 2022)

Vrednosti na kojima se zasniva koncept interkulturalnog obrazovanja ugrađuju su u niz međunarodnih dokumenata od sredine prošlog veka, kao i u niz deklaracija, izveštaja i preporuka koje daju smernice za razvoj obrazovanja u Evropi i izvan nje.

Preporuke Kancelarije visokog komesara OEBS-a za nacionalne manjine naglašavaju ulogu i značaj obrazovanja u promovisanju ideje o jednakim pravima i mogućnostima za svakog uključenog vaspitno-obrazovnog subjekta i jačanje poverenja između različitih zajednica.

„Haške preporuke u vezi sa pravom nacionalnih manjina na obrazovanje“ i objašnjenja osmišljeni su kao širok okvir koji treba da bude polazna tačka u razvoju vladinih formalnih obrazovnih praktičnih politika. Ove praktične politike treba prilagoditi mogućnostima na lokalnom i regionalnom nivou kako bi se obezbedilo ravnopravno učešće pojedinaca iz različitih etničkih zajednica u svim aspektima njihovog vaspitanja i obrazovanja. „Ljubljanske smernice za integraciju raznolikih društava“ takođe nude preporuke za kreiranje integrisanih obrazovnih praktičnih politika kao osnove za postizanje integracije u društvo i za negovanje znanja, interakcije i razumevanja između učenika iz različitih zajednica. Smernice naglašavaju potrebu da zemlje razviju integrisani obrazovni sistem osmišljen da obezbedi jednak pristup i mogućnosti za postizanje rezultata u obrazovanju svim učenicima, bez obzira na njihovo poreklo (Koncept interkulturalnog obrazovanja, 2016).

Otuda i univerzalnost globalne potrebe za ovom vrstom proizvoda koji će ponuditi strukturiranu prezentaciju mogućih interkulturalnih vaspitno-obrazovnih pristupa i praksi.

Iskreno se nadamo da će ovaj priručnik inspirisati vaspitno-obrazovne praktičare i pomoći im u osmišljavanju i sprovođenju raznih interkulturalnih inicijativa, kao korak ka transformaciji i obogaćivanju školskog okruženja interkulturalnom dimenzijom.

Autori

Definisanje osnovnih koncepata

Zbog česte identifikacije, potrebno je jasno razlikovati koncepte multikulturalnog i interkulturalnog društva/obrazovanja.

Multikulturalizam i interkulturalizam se odnose na dve vrste društvenih koncepata, koji se međusobno razlikuju po obimu interakcije između različitih društvenih grupa unutar društva.

Multikulturalizam se odnosi na postojanje nekoliko različitih kultura na jednom geografskom području, koje nisu u obaveznom, svakodnevnom i trajnom prirodnom dodiru i interakciji. Ovo načelo podrazumeva prepoznavanje, postojanje i poštovanje raznolikosti, ali ne mora da znači i međusobnu povezanost i uticaj razlika (rasnih, etničkih, jezičkih, verskih, rodnih, društvenih, itd.). Multikulturalizam je svojevrsna potvrda da više kultura koegzistira u zajedničkom geografskom kontekstu. Heterogene društvene zajednice koje uspevaju da održe kvalitete kao što su tolerancija i poštovanje neposredan su odraz etosa multikulturalizma.

Interkulturalizam, pak, podrazumeva otvorene interakcijske odnose i veze između različitih kulturnih, nacionalnih i drugih grupa koje promovišu i veruju u vrednosti kao što su tolerancija, međusobno poštovanje, jednakost i otvorena komunikacija (*NDC Skoplje, Kako do interkulturalnog obrazovanja*).

Interkulturalizam se bazira na dva ključna preduslova:

- razmena i
- interakcija između različitih zajednica, grupa ili kultura.

Interkulturalno obrazovanje je sistem raznih sistematskih, planskih, dugoročnih i suptilnih vaspitno-obrazovnih pristupa usmerenih na promovisanje svih vrsta raznolikosti i drugosti. Kulturna, jezička, rodna, socijalna, etnička i verska raznolikost pozitivno će uticati na senzibilizaciju svih vaspitno-obrazovnih subjekata za prepoznavanje, poštovanje i život u sredini koja je izvor mnogih razlika (*Koncept interkulturalnog obrazovanja, 2016*).

Kada se posmatra kroz prizmu svih navedenih elemenata, interkulturalno obrazovanje treba istovremeno da bude platforma i podrška za:

- Inkluzivno obrazovanje
- Građansko vaspitanje
- Obrazovanje za mir
- Ekološko obrazovanje
- Obrazovanje za rodnu ravnopravnost

Načela, ciljevi i zadaci interkulturalnog obrazovanja

Tendencija i težnja interkulturalnog obrazovanja kao koncepta jeste da svakom učeniku i učenicu pruži jednake mogućnosti za ostvarivanje njihovog punog potencijala. Istovremeno, ovakav vaspitno-obrazovni pristup omogućava da se nove generacije učenika pripreme za aktivno učešće u razvoju interkulturalnog društva.

Interkulturalno obrazovanje nije ograničeno samo na sticanje znanja o drugom, ono takođe omogućava učenicima da razviju, neguju i unapređuju životne veštine potrebne za efektivnu interakciju u okviru raznolikog društva.

Interkulturalno obrazovanje senzibilizuje sve subjekte u vaspitno-obrazovnom procesu da prepoznaju, poštuju i žive u raznolikoj sredini koju čine pojedinci ili grupe koje su eksponenti drugosti.

U **etos** interkulturalnog obrazovanja ugrađene su sledeće vrednosti:

Ravnopravnost

Pravičnost

Drugost

Transformacija

Interakcija

Multikulturalno i višejezično okruženje

Demokratija

Integracija

Inkluzija

Socijalizacija

Etos interkulturalizma unosi novi duh u vaspitno-obrazovnu oblast: obrazovanje za lokalnu, regionalnu, evropsku, ali i međunarodnu kompetenciju, konkurentnost i komunikaciju.

Platformu interkulturalnog obrazovanja predstavljaju sledeća **globalna načela**:

- poštovanje kulturnog identiteta dece i učenika kroz obezbeđivanje kvalitetnog obrazovanja za sve;
- sticanje znanja i formiranje stavova i veština neophodnih za aktivno učešće u društvenom životu;
- sticanje znanja i formiranje stavova i veština koje omogućavaju razvoj poštovanja, razumevanja i solidarnosti među pojedincima, etničkim, društvenim, kulturnim i verskim grupama i nacijama (*Smernice za interkulturalno obrazovanje, UNESCO, 2006*).

Ova načela služe kao smernice u planiranju različitih pristupa sprovođenju interkulturalnih vaspitno-obrazovnih inicijativa u školskim sredinama.

Cilj interkulturalnog obrazovanja je unapređenje vaspitno-obrazovnih praksi kroz ličnu i institucionalnu transformaciju kao osnove za širu društvenu promenu u budućnosti.

Globalni ciljevi interkulturalnog obrazovanja su:

- izgradnja obrazovnih praktičnih politika i strategija za jednake mogućnosti za sve;
- garantovanje prava svakog pojedinca u kontekstu kulturne raznolikosti;
- promovisanje međusobnog poverenja, poštovanja, jednakosti i nediskriminacije u multikulturalnim zajednicama i sredinama;
- omogućavanje društvenog učešća svakog pojedinca u interkulturalnoj zajednici;
- negovanje dijaloga između vaspitno-obrazovnih subjekata različitog etničkog, rodnog, socijalnog, kulturnog, verskog i jezičkog porekla;
- postizanje društvene kohezije i mirnog suživota.

Operacionalizacija i direktna primena globalnih ciljeva interkulturalnog obrazovanja zasnivaju se na sledećim **zadacima**:

- preduzimanje integrativnih i interkulturalnih inicijativa u skladu sa stvarnim potrebama multikulturalnih škola;
- razvijanje mehanizama i prakse za nepristrasno i nediskriminatorno delovanje u svim segmentima vaspitno-obrazovnog procesa;
- obezbeđivanje uslova za ostvarivanje jezičke i kulturne raznolikosti u obrazovnim ustanovama;
- razvijanje sposobnosti za otvorenu, neposrednu i konstruktivnu komunikaciju i saradnju vaspitno-obrazovnih subjekata;
- osposobljavanje svih učesnika u vaspitno-obrazovnom procesu za mirno rešavanje i transformaciju konfliktnih situacija;
- senzibilizacija vaspitno-obrazovnih subjekata za prepoznavanje izvora predrasuda i stereotipa i osmišljavanje strategija za njihovo uspešno prevazilaženje;
- razvijanje empatije prema drugom, kao eksponentu različitih kulturnih, društvenih, jezičkih i verskih obeležja;
- podsticanje i negovanje kritičkog razmišljanja u vaspitno-obrazovnoj praksi kao faktora za postizanje demokratskog i društveno pravednog okruženja;
- stvaranje bezbednog interkulturalnog i inkluzivnog školskog okruženja;
- uspostavljanje različitih oblika interkulturalne saradnje između vaspitno-obrazovnih ustanova i lokalne zajednice.

(*Koncept interkulturalnog obrazovanja, 2016*).

Navedeni ciljevi i zadaci sugerišu sveobuhvatnost platforme koja treba da posluži kao osnova za razvoj i izgradnju raznih vaspitno-obrazovnih inicijativa i pristupa, od predškolskog do visokog obrazovanja, kao elemenata interkulturalnog obrazovanja.

Treba istaći da interkulturalno obrazovanje treba da ima sveobuhvatan pozitivan uticaj i izvrši transformaciju više aspekata vaspitno-obrazovnog rada, uključujući:

- obrazovni sadržaj,
- forme, metode i tehnike učenja i nastave,
- udžbenike, materijale i druge resurse,
- vannastavne aktivnosti,
- kompetencije vaspitno-obrazovnih aktera,
- okruženje vaspitno-obrazovnih ustanova,
- povezanost vaspitno-obrazovnih ustanova sa širom zajednicom.

Svi aspekti na koje bi vaspitno-obrazovni praktičari mogli pozitivno uticati biće razjašnjeni u narednom poglavlju.

Interkulturalna dimenzija vaspitno-obrazovnih sadržaja

A) Interkulturalno obrazovanje u obaveznom vaspitno-obrazovnom procesu.

Interkulturalno obrazovanje treba da bude redovan deo obrazovnog procesa, kroz stimulatívno, sistematsko i plansko ugrađivanje interkulturalnih elemenata u razne obavezne nastavne sadržaje utvrđene planom i programom nastave i učenja.

INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE NE TREBA ORGANIZOVATI KAO NOVI (DODATNI) NASTAVNI PREDMET, NITI GA SVESTI NA SADRŽAJ JEDNOG PREDMETA.

Interkulturalno obrazovanje treba da bude deo svih obrazovnih ciklusa. Vaspitne i sadržajne komponente treba na odgovarajući način prilagoditi potrebama različitih starosnih grupa učenika.

Interkulturalno obrazovanje ne treba svesti na jedno ili više tematskih područja, oblasti ili događaja.

Interkulturalne aktivnosti treba da se odvijaju u svim predmetima i oblastima (npr. korišćenjem različitih didaktičkih sredstava, predstavljanjem problematičnih situacija koje će podstaći i pokrenuti saradničko učenje, kontakt sa drugim kulturama i njihovim naučnim dostignućima).

U stvari, interkulturalno obrazovanje je deo svih obaveznih predmeta i oblasti. Ovaj priručnik nudi konkretne primere načina primene interkulturalizma u obrazovanju kroz različite nastavne predmete.

Vaspitno- obrazovni praktičari često sugerišu da bi realizacija interkulturalnih aktivnosti zahtevala previše vremena u redovnoj nastavi, nauštrb obaveznih nastavnih sadržaja. Naprotiv, planirani, sistematski i redovni interkulturalni elementi mogu se ugraditi u obavezne nastavne sadržaje kroz kratke uvodne igre i grupne aktivnosti, kao deo situacija koje traže pronalaženje rešenja, ili uz korišćenje muzike, fotografija ili video- zapisa. (*Kako do interkulturalnog obrazovanja, 2018*).

Nastavno osoblje, stručne službe i uprava škole treba da kreiraju interkulturalne (kratkoročne i dugoročne) strategije za međupredmetne elemente i kontinuirani timski pristup promociji interkulturalnih vrednosti u vaspitno-obrazovnim aktivnostima.

Filozofiju interkulturalnog obrazovanja treba ugraditi u sadržaje svih nastavnih predmeta, uz kontinuiranu promociju različitih aspekata kultura koje ne treba ograničavati na lokalni kontekst, već ih uvesti globalno.

Interkulturalno obrazovanje se ne može svesti na iznošenje i pamćenje činjenica o određenim kulturama, jezicima, tradicijama itd. To je dugoročan proces razvijanja interkulturalne osetljivosti učenika. Stoga bi bilo potpuno neopravdano, pogrešno i nerazumno očekivati da se interkulturalno znanje učenika može kvantitativno i numerički vrednovati. Prema globalnim zadacima, interkulturalno obrazovanje treba da pripremi buduće generacije za život u raznolikim sredinama, zahvaljujući interkulturalnim stavovima, vrednostima i veštinama koje su u njega ugrađene (*Kako do interkulturalnog obrazovanja, 2018*).

B) Interkulturalno obrazovanje u vannastavnim aktivnostima

Podrška u planiranju, organizovanju i koordinaciji aktivnosti koje mogu obogatiti kvalitet interkulturalnog školskog života ključna je za promovisanje demokratskih načela kao što su nediskriminacija i poštovanje individualnih razlika. Pored toga, aktivnosti koje promovišu interkulturalizam mogu da doprinesu punom razvoju i učešću učenika, kvalitetu i međunarodnoj uporedivosti znanja, spremnosti za doživotno učenje, multikulturalnosti, inkluziji, kompetenciji, odgovornosti i partnerstvu.

Razne vannastavne aktivnosti i projektne aktivnosti predstavljaju važnu platforma za postizanje tog cilja u školskim sredinama. One treba da budu, pre svega, odraz univerzalnih ljudskih vrednosti koje imaju za cilj da podrže interkulturalni dijalog, saradnju i suživot i unaprede interesovanja učenika, njihove afinitete i potencijale.

Škole treba da podrže proces direktnog funkcionisanja brojnih vannastavnih aktivnosti sa ciljem promovisanja vaspitne uloge, socijalizacije i osposobljavanja za uspešnu saradnju u grupama ili tandemima, kao i samostalno istraživanje, otkrivanje i nadogradnju.

Njihovi sadržaji proističu iz raznih oblasti kao što su likovna umetnost, film, fotografija, muzika, pozorište, grafika i dizajn, životna sredina, mirovno obrazovanje, sport, urbana kultura, građansko vaspitanje, nauka i tehnologija.

Pre svega, projekat i vannastavne aktivnosti treba da doprinesu pozitivnom promovisanju sledećih razlika:

ETNIČKIH	KULTURNIH	RODNIH	VERSKIH
JEZIČKIH	RAZVOJNIH	DRUŠTVENOEKONOMSKIH	

(Kako do interkulturalnog obrazovanja, 2018)

Realizaciju vannastavnih sadržaja koji se odnose na promovisanje univerzalnih ljudskih vrednosti i upoznavanje društvenokulturnih razlika treba podržati u svim školama.

Kroz grupe i klubove učenika, projektne školske aktivnosti pružaju mogućnosti za umrežavanje timova učenika i nastavnika na lokalnom ili regionalnom nivou u realizaciji dugoročnih i istraživačkih projektne aktivnosti, koje bi se nadograđivale višjezičnim pristupom, učenjem na daljinu, međusobnom interakcijom i saradnjom.

Škole su ključne u procesu unapređenja uloge vannastavnih i projektne aktivnosti kao dela celokupnog rada škole, organizovane kao svojevrsni lokalni interkulturalni vaspitno-obrazovni centar potpuno otvoren za učenike i njihove roditelje. Škole treba da insistiraju na odlučnom, doslednom i preciznom razvoju programa i osmišljavanju vannastavnih i projektne aktivnosti kako bi se izgradila i podržala pozitivna percepcija raznolikosti u školi i lokalnoj sredini. *(Kako do interkulturalnog obrazovanja, 2018)*.

USPEŠNO PROMOVISANJE INTERKULTURALNIH ELEMENATA I U NASTAVNIM I U VANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA U VELIKOJ MERI ZAVISI OD PRAVILNOG IZBORA NASTAVNIH FORMI, METODA I TEHNIKA U RADU SA UČENICIMA.

AKCENAT TREBA STAVITI NA PRIMENU FORMI, METODA I TEHNIKA KOJE ĆE POBOLJŠATI INTERAKCIJU, KOMUNIKACIJU, SARADNJU, KRITIČKO I FLEKSIBILNO RAZMIŠLJANJE, RADOZNALOST I EMPATIJU MEĐU UČENICIMA. OVO SE MOŽE POSTIĆI OPTIMALNOM I URAVNOTEŽENOM UPOTREBOM INDIVIDUALNOG, TANDEMSKOG I GRUPNOG RADA, NADGRAĐENOG SA NEKOLIKO NASTAVNIH METODA, KAO ŠTO SU METODA DIJALOGA, RAZGOVORA, ILUSTRACIJE, IGRE, DEMONSTRACIJE I PRAKTIČNOG RADA. OBILJE RAZLIČITIH NASTAVNIH TEHNIKA JE VAŽNO SREDSTVO U UNAPREĐENJU MEĐUSOBNE POMOĆI, RAZMENI INFORMACIJA, ISKUSTAVA, STAVOVA, VREDNOSTI I IDEJA MEĐU VRŠNJACIMA.

Interkulturalni pedagoški dizajn i okruženje

Nekoliko faktora koji su usko povezani sa školskim okruženjem, ambijentom i atmosferom pozitivno utiču na podršku interkulturalnog dijaloga.

Oni treba da služe kao stimulativni izvori raznolikosti koji se pozitivno predstavljaju i promovišu. **Školsko okruženje treba da bude lako prilagodljivo**, prateći sve aktuelne trendove lokalnog, nacionalnog ili globalnog karaktera, ali sa interkulturalnim predznakom.

Izložbeni prostori u školi treba da sadrže **pozitivne, ohrabrujuće, podsticajne poruke, gesla, fotografije, ilustracije, priloge i sadržaje** koji promovišu različite kulturne vrednosti, jezike i simbole.

Učenicima treba ponuditi raznovrsna **didaktička sredstva, pomagala i audio-vizuelne resurse** koji odražavaju karakteristike i vrednosti različitih kultura i tradicija.

Okruženje učionice treba da bude dodatna podrška timskoj i tandemsnoj saradnji učenika, nastavnika i roditelja. Takođe treba da bude multifunkcionalno i da služi kako potrebama obaveznog vaspitno-obrazovnog procesa, tako i različitim inicijativama za unapređenje interkulturalnog dijaloga. Učionicu treba organizovati kao mali otvoreni centar za učenje, druženje i kreativan rad. Interakcije, pozitivna i društvenoemocionalna atmosfera u učionici mogu se ojačati **organizovanjem nekoliko fleksibilnih kutaka** (na primer, kreativni, čitalački, za igru, rešavanje sukoba, opuštanje, rođendanski kutak, itd.), koji su uvek otvoreni za sve vrste raznolikosti.

Tendencija i prioritet svake vaspitne-obrazovne ustanove treba da bude podrška inicijativama za **osmišljavanje interkulturalnih učionica koje će odražavati etničku, kulturnu, jezičku i rodnu raznolikost, kako u lokalnim tako i u globalnim okvirima**. Od ovih elemenata se očekuje da daju podršku pozitivnoj slici svakog vaspitno-obrazovnog subjekta, kao i da podrže pozitivnu percepciju raznolikosti u direktnom okruženju.

Da bi se sprečila neprikladna školska ikonografija, posebnu pažnju i akcenat treba staviti na izbor:

- ilustracija i simbola koji treba da predstavljaju pojedince i grupe iz različitih etničkih i kulturnih sredina, kao i različitih starosnih, rodni ili društvenih kategorija, koji će biti zastupljeni na izbalansiran način u školskom prostoru;
- ilustrativnih izvora koji treba pozitivno da promovišu osobe sa posebnim potrebama kao deo interkulturalnog okruženja i njegove aktivne aktere;
- pisanih poruka, informacija, obaveštenja i najava koje treba da odražavaju jezičku raznolikost, kako bi se podržalo interesovanje za otkrivanje i učenje više jezika.

Pravilno osmišljavanje celokupnog školskog prostora je veoma važno, znajući da je to prva i najistaknutija poruka koja se šalje svim direktno ili indirektno uključenim subjektima, kao što su roditelji, šire porodice učenika, partneri iz lokalne zajednice itd.

Interkulturalne kompetencije

Vaspitno-obrazovno osoblje ima ključnu ulogu u postizanju transformacije sebe, kao i transformacije vaspitno-obrazovnih ustanova. Ono treba da bude spremno da efikasno olakša školski život svakom pojedincu, bez obzira na njihove kulturološke sličnosti ili razlike, i da ima aktivniju ulogu u ponovnom vrednovanju svih vaspitno-obrazovnih praksi i načina na koji one utiču na učenike. Dakle, kompetencije nastavnika potrebne za ostvarivanje efektivnog interkulturalnog dijaloga u vaspitno-obrazovnom procesu i afirmacija interkulturalnosti među učenicima imaju centralnu ulogu u ovom procesu.

Interkulturalne kompetencije podrazumevaju različite veštine i karakteristike po kojima se svako od nas identifikuje na individualnom i ličnom nivou. One se obično klasifikuju u tri dimenzije: kognitivna, afektivna/emocionalna i bihevioristička/komunikacijska (Sablić, 2014).

Kognitivna dimenzija interkulturalnih kompetencija podrazumeva poznavanje oblasti istorije, geografije, prirodnih nauka, jezika, književnosti, umetnosti itd., kao predstavnika različitih kultura, što obezbeđuje širok, multikulturalni pogled na svet.

Afektivno/emocionalna dimenzija interkulturalnih kompetencija je izuzetno važna, jer podrazumeva suštinske vrednosti svakog pojedinca, kao što su samopoštovanje i pozitivna samopercepcija, koje su preduslovi za otvorenost i radoznalost, ali i za prepoznavanje izvora stereotipa i predrasuda i njihovo odbacivanje. Interkulturalna osetljivost podrazumeva emocionalnu osetljivost prema osobama različitog kulturnog porekla i sposobnost sagledavanja i prepoznavanja različitih pogleda na svet, što bi omogućilo prihvatanje kako ličnog identiteta, tako i kulturnih vrednosti pripadnika različitih zajednica.

Bihevioristička/komunikacijska dimenzija interkulturalnih kompetencija obuhvata lično iskustvo, životni stil i komunikaciju itd., kao osnovu za oblikovanje percepcije raznolikosti. Od ovih informacija zavisice obim i kvalitet interakcije (verbalne i neverbalne komunikacije) sa osobama koje pripadaju različitim kulturama.

Interkulturalne kompetencije vaspitača, nastavnika, stručnih saradnika i direktora škola omogućile bi lakše prepoznavanje i prihvatanje različitosti, kao i stalnu interakciju sa njima. To se može postići ako pojedinac dobro poznaje svoju kulturu,

ali i kulturna obeležja drugih, i ako poseduje i kulturnu svest i osetljivost. Samo osoba koja je razvila i jedno i drugo može uspešno ugraditi interkulturalnu dimenziju u vaspitno-obrazovni proces.

Interkulturalne kompetencije obuhvataju sledeće kategorije:

- **Personal and interpersonal competencies:**
upravljanje vremenom i emocijama, učenje, aktivno slušanje, rešavanje konflikta, fleksibilnost, samosvest, samopouzdanje, samovrednovanje, sposobnost za individualni ili grupni rad, saradnja, uspešna i efikasna komunikacija, odlučnost, posvećenost, itd.
- **Cross-curricular competencies:**
planiranje, programiranje, integracija nastavnih i vannastavnih sadržaja, samorefleksija, efikasna primena informaciono-komunikacionih tehnologija u oblasti integrisanog obrazovanja, istraživanje, selekcija i analiza informacija i saznanja o procesu realizacije, itd.
- **Cognitive and creative skills:**
rešavanje problema, kritičko razmišljanje, donošenje odluka, parafraziranje, inovativnost, originalnost, fleksibilnost, divergentno razmišljanje, itd.

(Koncept interkulturalnog obrazovanja, 2016)

Razvoj interkulturalnih kompetencija treba da bude kontinuiran i dugoročan proces organizovan kroz nekoliko uzastopnih nivoa obuke koji bi omogućili sticanje, nadogradnju, usavršavanje i osvežavanje stečenih znanja, veština i kompetencija za interkulturalno obrazovanje.

Podrška razvoju interkulturalnih kompetencija vaspitno-obrazovnog osoblja direktno će uticati na razvoj tih kompetencija kod učenika. Elementi interkulturalnih kompetencija su usko povezani i ugrađeni u svih šest glavnih kompetencija preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu, što jasno ukazuje na potrebu za holističkim pristupom u promovisanju interkulturalnog obrazovanja.

Modeli interkulturalnih vaspitno-obrazovnih aktivnosti

Razvoj interkulturalnih veština učenika počinje prvenstveno od izgradnje njihove pozitivne slike o sebi i sopstvenom identitetu, razvijanja poštovanja i empatije prema drugima, kao i vrednovanja raznolikosti kroz komunikaciju, saradnju, spremnost da se deli i pomaže drugima.

Bavljenje interkulturalizmom u školi pomaže u pripremi učenika da poštuju i promovišu vrednosti demokratskog društva u različitim društvenim situacijama i okruženjima, kao što su škole i naselja i unutar različitih grupa. Interkulturalizam u školi može da postane deo svakodnevnog rada, kao smisao, metodika nastave i nastavni sadržaj.

Teme povezane sa interkulturalizmom mogu se realizovati kroz predmete (kao međupredmetna materija), vannastavne aktivnosti i izborne predmete. Za razliku od predmeta iz drugih nastavnih oblasti, predmeti iz nastavnih oblasti društvo i životna sredina (društvene nauke), jezici i umetnost nude veće mogućnosti za bavljenje interkulturalizmom.

Ovaj priručnik nudi primere metoda rada na interkulturalizmu kroz aktivnosti i igre, kako tokom časova tako i tokom vannastavnih aktivnosti. Ovi modeli mogu poslužiti kao smernice za druge moguće interkulturalne intervencije u vaspitanju i obrazovanju. Aktivnosti od XI do XVI su posebno usmerene na kontekst Kosova.

Prevod svih video materijala dostupan je u obliku titlova na YouTube-u i transkripata u prilogu svake aktivnosti.

Nastavna oblast: Matematika

Nastavna tema: Merenje i rešavanje problema (**Razredi: I-IV**)

Ciljevi:

- Prepoznati i imenovati obližnje predmete i njihove karakteristike prema njihovoj dužini;
- Uočiti i imenovati predmete iz direktne okoline;
- Uporediti predmete po dužini/visini: dugačko – kratko, visoko – nisko.

Nastavna sredstva: makaze, lepak, papir, koverta ili kutija, predmeti različite veličine i dužine

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Učenici su nasumično podeljeni u nekoliko grupa (npr. prema boji papira zalepljenog ispod njihove stolice), nakon čega se od njih traži da zajedno rešavaju slagalicu kako bi formirali žirafe različitih dužina vrata. **Videti Prilog 1**

Nastavnik seče fotografije iz Priloga 1 na nekoliko delova, stavlja ih u kovertu ili kutiju i daje ih grupi učenika. Učenici u grupama sastavljaju delove i sklapaju fotografiju. Ako žele, mogu delove da zalepe na parče papira.

Radi lakšeg rešavanja isečeno je manje komada.

Kada reše slagalicu, učenici razgovaraju o razlikama u dužini vrata žirafa i razlikama u njihovoj visini.

U pravcu interkulturalne senzibilizacije učenika, uvodna aktivnost je praćena kratkim video-zapisom koji predstavlja život i prirodno okruženje žirafa kao životinjske vrste. Videti transkript u **Prilogu 2** (ako je potrebno)

Naučite o žirafama

Od učenika se traži da se uključe u didaktičku igru: **Prepoznaj kratko – dugačko**. U kutiji se nalazi nekoliko predmeta različitih dužina (npr. šal, metar, nit vunice, olovka, pertla, itd.). Kutija se zatim predaje iz ruke u ruku. Svaki učenik i učenica treba da izabere jedan predmet i uporedi ga sa predmetima koje su odabrali drugi učenici. Igra može da se igra uz sledeće melodije:

Od učenika se traži da samostalno rade na radnim listovima, što će im pomoći da utvrde razlike u dužini i visini raznih predmeta, životinja i sl. **Videti Prilog 3.**

Aktivnost se završava igrom: Redosled visina. Učenici rade u parovima i koriste kartice na kojima su deca različite visine i ređaju ih od najnižeg do najvišeg deteta.

Videti Prilog 4.

Prilog 1

Prilog 2

Transkript:

Hajde da učimo o žirafama. Sa svojim dugim, dugim vratovima i dugim nogama, žirafe su najviše od svih kopnenih životinja. Neke žirafe su visoke više od 5,18 metara. One su sisari, što znači da su toplokrvne životinje, imaju krzno i hrane svoje mladunce mlekom. Žirafe žive u Africi, južno od pustinje Sahare, i vole da nastanjuju otvorene šume i travnate ravnice gde se hrane lišćem sa drveća koje druge životinje ne mogu da dohvate. Žirafe su herbivori ili biljojedi i mogu da jedu lišće akacije jer zahvaljujući dugim jezicima i žilavim usnama mogu da jedu lišće oko trnja. Ponekad ih ubiju ili pojedu lavovi, ali zahvaljujući svojim dugačkim vratovima žirafe obično mogu da vide da opasnost dolazi i pobjegnu pre nego što ih lavovi uhvate. Zato žirafe putuju u krdima - uvek odnekud vreba opasnost.

Da bi bile bezbedne, žirafe skoro uvek stoje. Jedu stojeći, spavaju stojeći, čak i svoje mladunce rađaju stojeći. Možda mislite da vrat žirafe ima mnogo kostiju, ali to nije tačno. Žirafe imaju samo sedam kostiju u vratu, koliko ima i čovek, ali su njihove kosti mnogo veće. Ponekad se mužjaci žirafe bore oko toga ko je glavni u krdu i to rade zamahujući vratovima jedan na drugog. To možda ne liči na borbu, ali žirafe u tim borbama zaista mogu da se povrede.

Žirafe nisu ugrožena vrsta, ali nisu tako česte kao nekada. Možda ne znate, ali postoje različite vrste žirafa, a možemo ih razlikovati po tačkama na njihovom telu. Različite vrste žirafa žive u različitim delovima Afrike. Žirafa koja se obično viđa u zoološkim vrtovima zove se mrežasta žirafa, možete da prepoznate obrazac njenih tačaka. Nadam se da ste danas uživali u učenju o žirafama. Do sledećeg puta.

Prilog 3

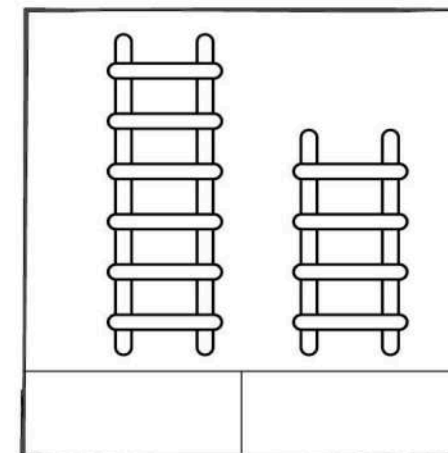
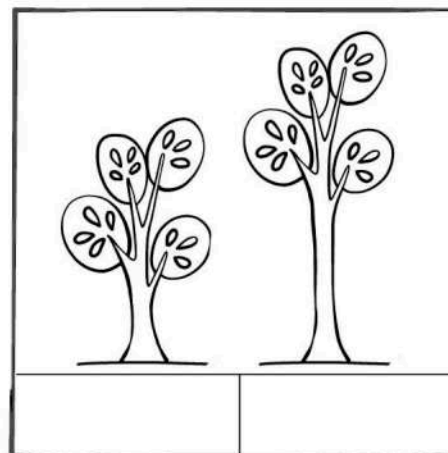
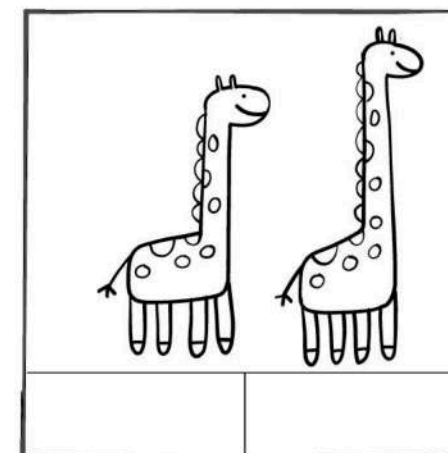
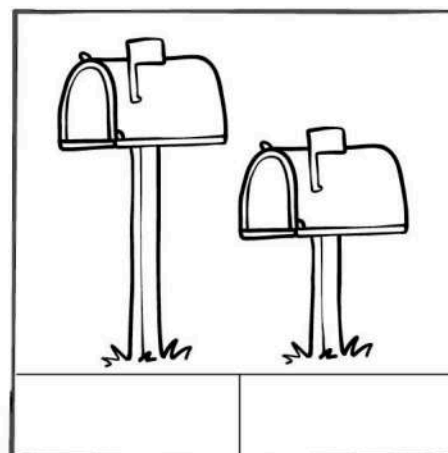

Ime _____

Datum _____

Viši ili niži?

Iseci i postavi reči ispod odgovarajućih slika.

Niži

Viši

Niži

Viši

Viši

Niži

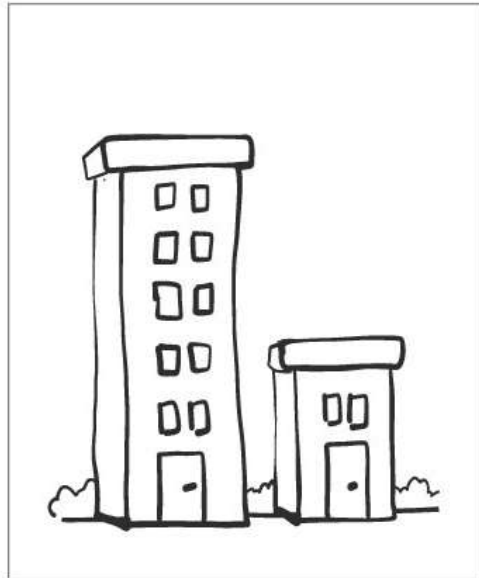
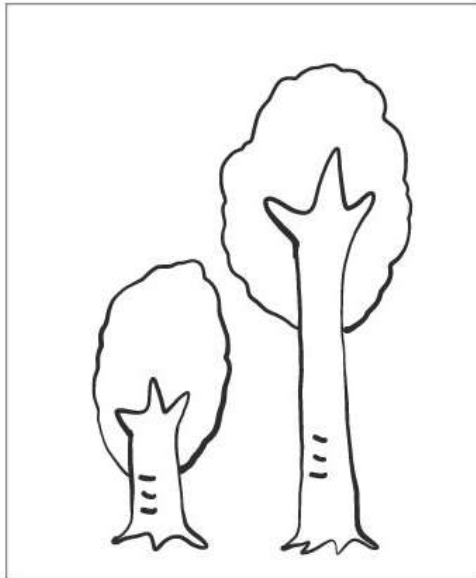
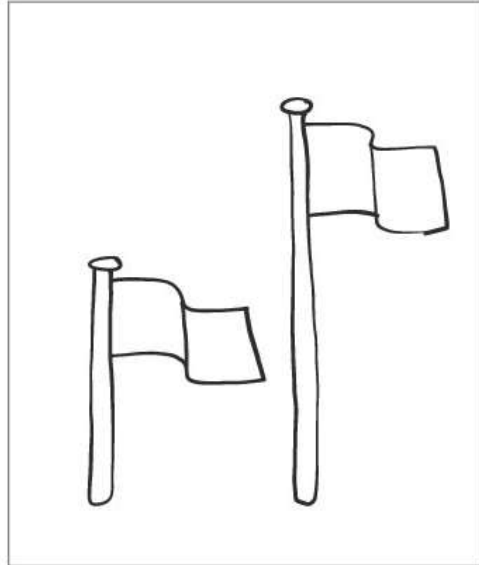
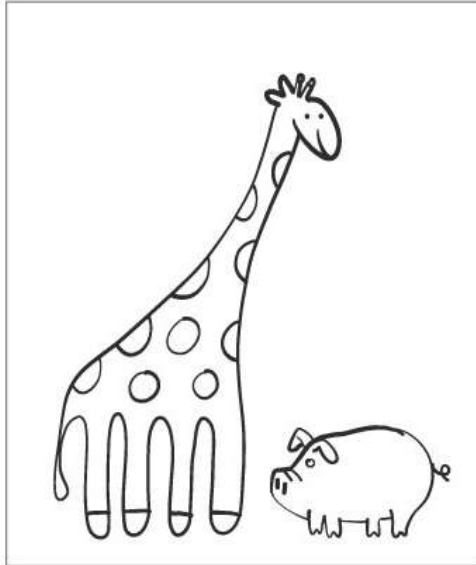
Viši

Niži

Merenje

Zaokruži nižu stvar na svakoj slici i oboji je.

Ime _____

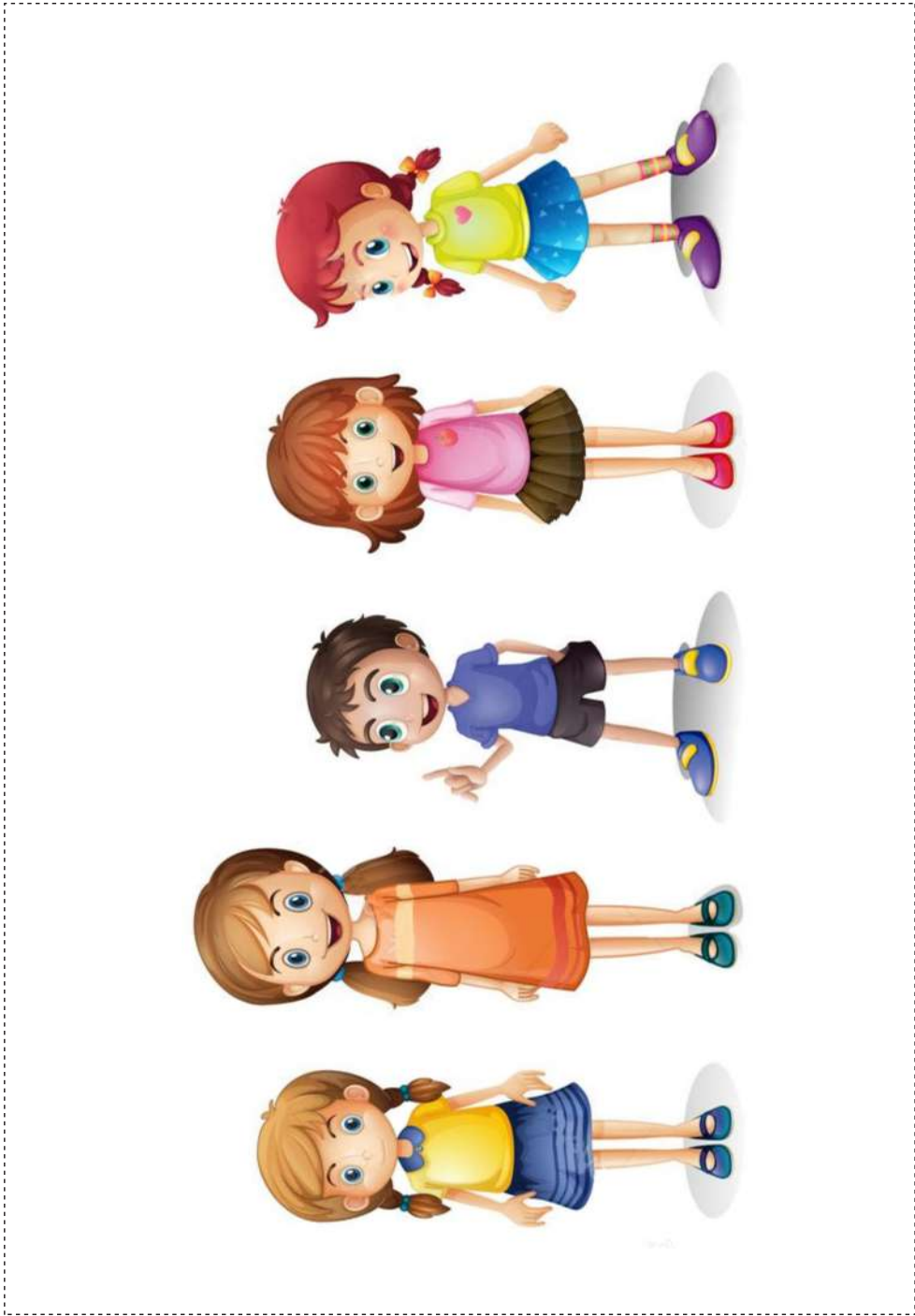
Visok ili nizak?

Pogledaj slike i odgovori na pitanja.

Ime _____

Prilog 4

Nastavna oblast: Društvo i životna sredina

Nastavna tema: Moja porodica (**Razredi: I-V**)

Ciljevi:

- Razumeti ulogu i važnost porodice;
- Izraziti osećanja o sopstvenoj porodici (verbalnim i neverbalnim putem);

Nastavna sredstva: makaze, lepak, papir, koverta ili kutija, različiti materijali za pravljenje i dekorisanje ramova za fotografije

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Aktivnost počinje podelom učenika u grupe; nakon toga, učenici svake grupe treba da reše slagalicu u kojoj se nalaze porodice iz različitih delova sveta. **Videti Prilog 1**

Učitelj ili učiteljica seče fotografije iz Priloga 1 na nekoliko delova, stavlja ih u koverat ili kutiju i daje ih grupi učenika. Učenici u grupama sastavljaju delove i sklapaju fotografiju. Ako žele, mogu delove da zalepe na parče papira.

Radi lakšeg rešavanja seče se manje komada.

Naglašava se da svaka slagalica predstavlja posebnu porodičnu zajednicu, nakon čega svaki učenik počinje da crta svoju porodicu i da ukrašava portret porodice u ramu napravljenom od raznih prirodnih materijala.

Od učenika se traži da nacrtaju svoju porodicu i te crteže postave u porodični kutak u učionici.

Nakon ovoga sledi prikazivanje kratkog video-materijala u kojem su porodice iz različitih delova sveta, nekada i sada.

**Deca i porodice
u svetu**

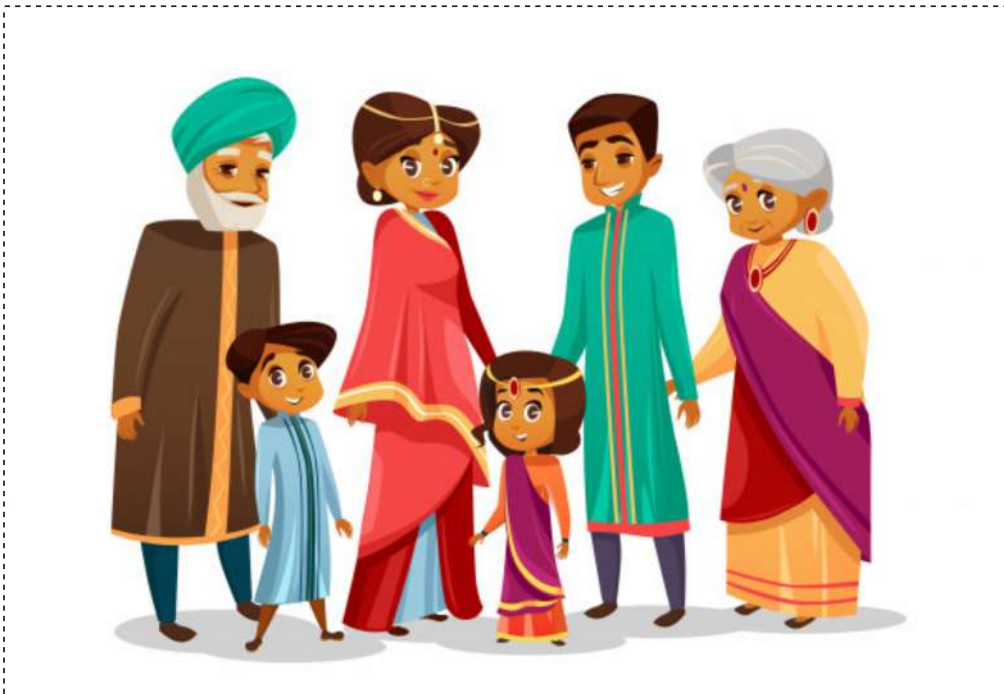

**Razne porodice
u svetu**

Ova aktivnost može se obogatiti prikazivanjem mesta i domova u kojima živi dece širom sveta (i identifikovanjem tipičnih domova na raznim kontinentima, u ruralnim/gradskim područjima, itd.).

Prilog 1

Nastavna oblast: Umetnost

Nastavna tema: Slušanje muzike (**Razredi: I-V**)

Ciljevi:

- Prepoznati ritam, tempo i dinamiku u muzičkoj kompoziciji;
- Pratiti zadati ritam;
- Razlikovati tempa u muzičkoj kompoziciji (brzi – spori);
- Razlikovati dinamike u muzičkoj kompoziciji (glasna – tiha);
- Primeniti ritam za vreme sviranja na dečijim muzičkim instrumentima.

Nastavna sredstva: papir, makaze, drvene bojice ili flomasteri, lepak, kutija ili posuda

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Aktivnost počinje slušanjem kratkih muzičkih dela različitog tempa i dinamike.

Od učenika se traži da ih prepoznaju prema tempu i da podignu odgovarajući znak (zeca – za brzi tempo, kornjaču – za spori tempo). **Videti Prilog 1**

Nakon toga nastoje da među različitim fotografijama nekih događaja ili stvorenja pronađu fotografiju koja odgovara muzičkom delu. **Videti Prilog 1**

Naglasak je na tempu uspavanke, bez obzira na jezik ili mesto nastanka muzičke kompozicije.

Od učenika se traži da otkriju ulogu i svrhu ovih kompozicija

Od njih se traži da ispričaju lična iskustva i sećanja u vezi sa uspavankama koje se pevaju u njihovim porodicama.

Ninna nanna,
ninna oh

Dandini Dastana
ve Fiş Fiş Kayıkçı

Uspavanka -
Spava moja beba

Igra se završava muzičkom motoričkom igrom: **Prati ritam**. Učenici se dele u nekoliko grupa po 4 do 5 članova, koji stoje jedan iza drugog. Svaka grupa pokušava da koordinisanim koracima i pokretima prati ritam iz raznih muzičkih kompozicija koji zadaje prvi učenik u redu.

Dodatni predlog

Nakon najavljivanja uspavanke iz Japana, svaki učenik i učenica mogu učestvovati u pravljenju jastučića Ojami, kao simbola spavanja i lepih snova (korišćenjem pasulja i parčića tkanine i njihovim vezivanjem u gornjem delu).

Napomena: učitelj ili učiteljica može naći dodatne ideje za igre sa jastučićima Ojami na ovom linku.

Ova aktivnost se može završiti dodavanjem jastučića Ojami iz ruke u ruku, uz praćenje tempa uspavanke.

Nastavna oblast: Language and communication

Nastavna tema: Fairy tales (**Razredi: I-V**)

Ciljevi:

- Produbiti zainteresovanost i znatiželju učenika za dečiju književnost;
- Otkriti glavne likove u bajkama i njihove karakteristike;
- Ohrabriti učenike da se sami izraze u pisanoj formi i da stvaraju.

Nastavna sredstva: crvena kapa ili šal, vučija maska, kutija ili posuda, papir, drvene bojice, markeri, oznake/papirići sa nazivima likova iz priče o Petru Panu

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Aktivnost može početi igrom **Crvenkapa i vuk**.

Jedan učenik ili učenica je u ulozi vuka, dok ostali glume Crvenkapu tako što se kreću, skakuću, beru cveće, trče, itd. Kada učitelj ili učiteljica da znak (npr. pljesne rukama), učenik u ulozi vuka, koji je do tada sedeo u čošku učionice, počinje da trči, pokušavajući da takne jednog učenika ili učenicu koja glumi Crvenkapu (kao u igri Šuga). Onda taknuti učenik ili učenica preuzima ulogu vuka. Igra se ponavlja nekoliko puta.

Za sledeću igru učitelj ili učiteljica priprema kutiju u kojoj se nalaze papirići sa različitim uputstvima. Učenici naizmenično uzimaju jedan papir i kreću se onako kako je na njemu napisano.

Uputstva:

- Skakući na jednoj nozi onoliko puta koliko Pepeljuga ima polusestara.
- Dodirni nešto što je iste boje kao boja Zvončicine haljine.
- Tupni nogama onoliko puta koliko jarića je bilo u kući kada je vuk zakucao na vrata.
- Napravi onoliko koraka napred koliko ima reči u naslovu priče o Alisi.
- Uhvati se za levo uho onoliko puta koliko medveda je sreća Zlatokosa.

- Vikni „HO“ onoliko puta koliko ima patuljaka koji su živeli sa Snežanom.
- Izgovori onoliko imenica koliko ima likova u priči o Crvenkapi.
- Dotakni tri predmeta koja su napravljena od materijala koji je stari Đepeto koristio da napravi malog dečaka.
- Navedi dve priče sa likom veštice i okreni se dva puta u krug.

Učenike podeliti u parove i svakom paru dati zadatak da napravi poređenje između dve različite bajke korišćenjem tehnike Venovog dijagrama. **Videti Prilog 1**

Na primer:

Vuk i tri praseta i Crvenkapa; Uspavana lepotica i Ivica i Marica; Zlatokosa i tri medveda i Alisa u zemlji čuda; Pinokio i Ružno pače; Vuk i sedam jarića i Snežana i sedam patuljaka, itd.

U ovoj aktivnosti jedan krug će sadržati informacije o jednoj bajci, drugi krug će sadržati informacije o drugoj bajci, dok će se informacije zajedničke za obe bajke nalaziti u delu u kom se krugovi preklapaju.

Nakon isticanja sličnosti i razlika između bajki, učenici se dele u četiri grupe i daje im se zadatak da naprave četiri nove i originalne bajke. Mogu slobodno da ubacuju nove elemente ili elemente iz drugih priča.

Mogući nazivi bajki:

- Kako je Crvenkapa nadmudrila vuka?
- Tri praseta, sedam jarića i samo jedan vuk.
- Zašto uspavana lepotica nije zaspala?
- Ivica i Marica upoznaju Snežanu.

Učenici počinju da pišu na osnovu naslova priče, stvaraju nove moderne bajke, a zatim ih čitaju pred svojim drugovima iz razreda.

Aktivnost se može završiti **igrom Petar Pan:**

Svaki učesnik u igri dobija oznaku sa imenom ili ilustracijom lika iz priče o Petru Panu. Samo jedno dete može da dobije ulogu Kapetana Kuke, dok se ostali likovi mogu ponavljati nekoliko puta, odnosno: Vendi, Zvončica, Majkl, Džordž, Indijanci,

itd. Učenici se kreću na različite načine dok svira muzika (hodaju na prstima, skakuću na jednoj nozi ili na obe noge, itd.), sve dok dete koje glumi gusara ne vikne glasno: Kapetan Kuka! Svi zastaju i pokušavaju da se što pre uhvate za ruke. Član grupe koji na kraju ostane sam preuzima ulogu gusara. Preporuke: Igra pozitivno utiče na jačanje grupne kohezije. Posebnu pažnju treba posvetiti sprečavanju ponovnog pojavljivanja neke dece u ulozi gusara, posebno onih učenika koji su obično izdvojeni od ostatka grupe. **Videti Prilog 2**

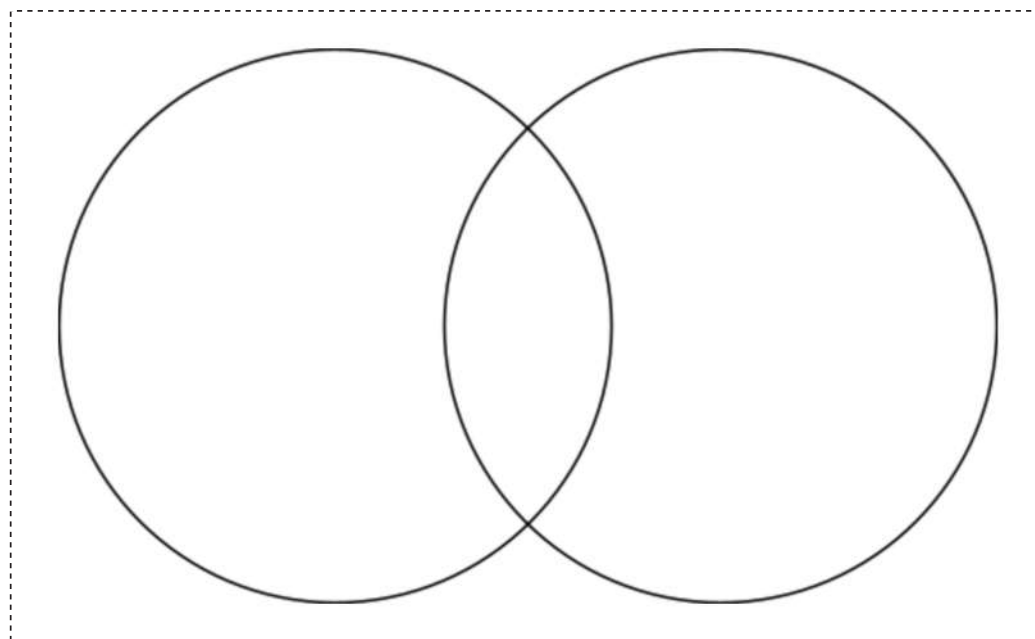
Interkulturalne preporuke i smernice

Učenici mogu da pogledaju dodatnu video-prezentaciju najpoznatijih dvoraca sveta, kao objekata koji se javljaju u mnogim bajkama. **Videti Prilog 3**

Mogu probati da pronađu zemlje u kojima se dvorci nalaze i označe ih na karti.

Prilog 1

Prilog 2

Deset veličanstvenih bajkovitih dvoraca iz celog sveta:

Ovo je lista nekih od najlepših i najimpresivnijih dvoraca koji i danas postoje, a izgledaju kao da su preuzeti iz knjige bajki.

Alkazar u Segoviji, Španija

Alkazar u Segoviji, jedinstvena palata koja se nalazi na vrhu planine Gvadarama. Izgrađen na rimskim temeljima, korišćen je kao kraljevska palata, kraljevski artiljerijski koledž, državni zatvor, a i kao vojna akademija.

Dvorac Bobolice, Poljska

Kraljevski dvorac Bobolice jedna je od najlepših tvrđava na stazi Orlova gnezda. Svedok je burne istorije i bio je predmet izuzetnog preobražaja. Poslednjih godina ovaj bajkoviti dvorac je detaljno rekonstruisan, kako bi se njegova raskoš još jednom videla u punom sjaju.

Dvorac Bouzov, Češka Republika

Dvorac Bouzov jedan je od najposećenijih dvoraca u Češkoj Republici i veličanstvena tvrđava koja nikada nije propala tokom čitave svoje istorije. Sagrađen je na brdu u Moravskoj, Češka Republika, kao gotsko uporište početkom 14. veka. Ovaj bajkoviti dvorac je velika turistička atrakcija u Češkoj Republici, nudi razne ture, pa čak i izložbu zmajeva i zmajoubica, posvećenu bajkovitim zmajevima u prirodnoj veličini i vitezovima koji su se borili protiv njih.

Dvorac Kohem, Nemačka

Generalno se pretpostavlja da je dvorac Kohem sagrađio oko 1000. godine palatinski grof Eco, sin i naslednik palatinskog grofa Hermana Puzilija. Dvorac je imao dugu i živopisnu istoriju sve dok ga vojska francuskog kralja Luja XIV nije razorila 1689. godine. Dvorac je bio živopisna kamena ruševina 180 godina, sve dok bogati berlinski privrednik Luj Ravene nije odlučio da kupi ruševine i obnovi dvorac 1868. godine.

Dvorac Korvin, Rumunija

Dvorac Korvin, poznat i kao zamak Hunjadi, izgrađen je tokom 14. veka i smatra se jednom od najupečatljivijih srednjovekovnih građevina u Rumuniji. Ovaj prelepi bajkoviti dvorac ima raskošnu vitešku dvoranu, impresivan pokretni most, visoke potporne stubove i unutrašnja dvorišta, a sve to odiše srednjovekovnom umetnošću.

Dvorac Gliksburg, Nemačka

Dvorac Gliksburg je dom predaka vojvoda od Šlezvig-Holštajn-Zonderburg-Gliksburga, a povremeno su ga koristili danski kraljevi. Nazvan Vaseršlos („vodeni dvorac“) zbog svog položaja usred jezera, jedan je od najvažnijih renesansnih dvoraca u severnoj Evropi. Dvorac je od 1582. do 1587. godine gradio Nikolaus Kari za Jovana II, vojvodu od Šlezvig-Holštajn-Zonderburga, na mestu nekadašnjeg manastira.

Dvorac Hoencolern, Nemačka

Dvorac Hoencolern nalazi se na vrhu Švapskog brda sa pogledom na mali grad Hehingen u Nemačkoj. Premda su njegovi temelji stari jedan milenijum, zamak je napadan, rušen, građen i ponovo izgrađivan, srušen je dva puta u žestokim napadima katapulta, strelaca i mačevalaca. Ovaj idilični dvorac izgleda kao da je donet pravo iz bajke, sa svojim visokim kulama i sedam uzastopnih kapija.

Dvorac Nojšvanštajn, Nemačka

Dvorac Nojšvanštajn se nalazi u Bavarskoj, u Nemačkoj, i izgrađen je u 19. veku za kralja Ludviga II od Bavarske, poznatog i kao „Kralj iz bajke“. Danas je Nojšvanštajn, „dvorac kralja iz bajke“, jedna od najpopularnijih od svih palata i dvoraca u Evropi, koji svake godine poseti 1,4 miliona ljudi.

Dvorac Oidonk, Belgija

Smešten na reci Lis u Belgiji, Oidonk je izuzetan primer flamanskog renesansnog dvorca koji su u 13. i 14. veku sagradili lordovi Nevelea. Dvorac je potpuno uništio vojska Maksimilijana od Austrije 1491. godine, ali je rekonstruisan 1501. godine. Dvorac je ponovo spaljen 1579. godine tokom verskih ratova i obnovljen je u flamansko-španskom stilu kakvog danas vidite.

Dvorac Vernigerode, Nemačka

Dvorac Vernigerode (Schloss Wernigerode) je zadivljujući prizor izgrađen tokom 12. veka zbog kojeg se neki mogu osećati kao da su prešli u svet bajki. Dvorac je obnovljen u renesansnu tvrđavu u 16. veku, a zatim je obnovljen u baroknom stilu kao romantična dvorska rezidencija tokom 17. veka.

Nastavna oblast: Prirodne nauke

Nastavna tema: Svetlost (**Razredi: I-V**)

Ciljevi:

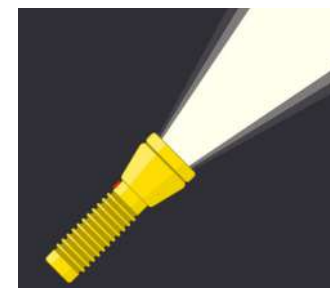
- Razlikovati izvore svetlosti;
- Razumeti važnost Sunca za život na Zemlji;
- Razlikovati dve vrste izvora svetlosti (prirodni i veštački);
- Težiti ostvarivanju i održavanju konstruktivne komunikacije i saradnje u učionici

Nastavna sredstva: papir, drvene bojice, flomasteri ili markeri, papir, lepak, građivni blokovi

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Učenici igraju igru **Pogodi bez gledanja** koja vodi do teme aktivnosti. Oči prethodno odabranog učenika ili učenice pokrivene su maramom tako da on/ona ne može ništa da vidi. Drugi učenik ili učenica pravi buku dok učenik ili učenica sa pokrivenim očima mora da pogodi odakle buka dolazi. Igra se igra nekoliko puta. Ilustracije pokazuju da možemo da vidimo zahvaljujući svetlosti koju daju Sunce, Mesec, vatra, zvezde, baterijska lampa ili sijalice.

Učenici se upoznaju sa izvorima svetlosti kroz video-prezentaciju (link ispod) u kojoj se objašnjava šta je svetlost, kako nam pomaže da vidimo objekte u prirodi i da bi bez svetlosti bio potpuni mrak. Takođe se napominje da postoje dve vrste izvora svetlosti, prirodni i veštački. Može se i naglasiti da nema života bez svetlosti. Videti ključne informacije u **Prilogu 1**

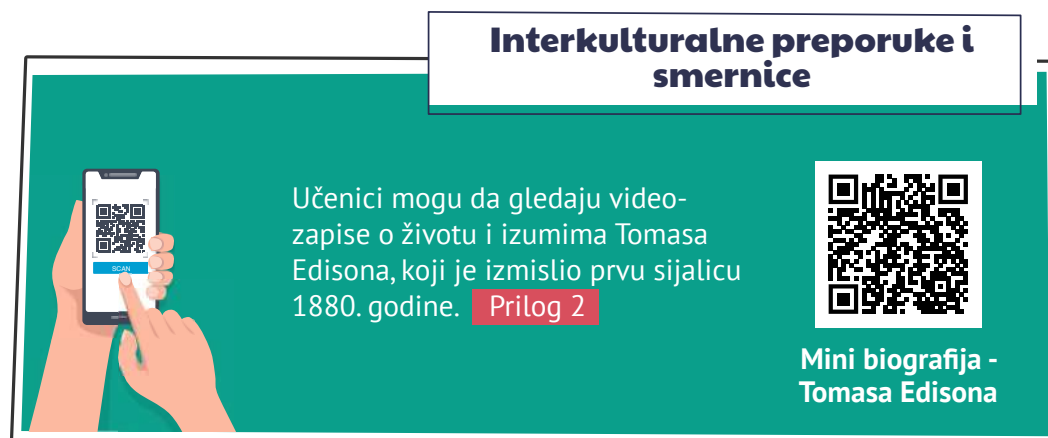

Učenici se dele u tri grupe. Svaka grupa dobija drugačiji zadatak (videti u daljem tekstu). Učitelj ili učiteljica pomaže i po potrebi daje smernice grupama.

- Prva grupa iseca sliku Sunca koju će učenici koristiti da naprave masku.
- Druga grupa sastavlja delove slike sijalice kako bi dobili kompletnu sliku.
- Treća grupa sklapa gradivne blokove da bi dobila sveću.

Kao završna aktivnost može se organizovati sledeća igra: „Dan-noć“

Učenici treba da prate uputstva koja daje učitelj ili učiteljica, a on/ona odlučuje o tome koja uputstva će se koristiti u igri i kako. Na primer, kada učitelj ili učiteljica kaže „dan“, učenici treba da ustanu, a kada kaže „noć“, učenici treba da sednu. Mala varijacija igre: posle instrukcije „dan“ učenici mogu da isprave tela dok sede, a posle instrukcije „noć“ mogu da se oslone na sto.

Prilog 1: Video-zapis o svetlosti

- Svetlost nam je potrebna da bismo mogli da vidimo.
- Svetlost je vid energije koju stvaraju fotoni.
- Foton je najmanja jedinica vidljivog svetla.
- Kako svetlost putuje? Svetlost se ponaša i kao čestica i kao talas, i ponaša se različito sa različitim vrstama materije.
- Ako svetlost udari u neki predmet i prođe kroz njega, takav predmet poznat je kao providan (na primer, ako uzmemo čašu vode i upalimo baterijsku lampu, svetlost prolazi kroz nju i to dokazuje da je voda providna).
- Postoje određeni predmeti kroz koje svetlost ne može da prođe i ona menja svoju putanju nakon što udari u taj predmet. Ovi predmeti nazivaju se neprovidni predmeti. Kao što su: drvo, mobilni telefon, ljudi, itd.
- Neki predmeti delimično propuštaju svetlost kroz sebe i oni su poznati kao delimično providni predmeti, kao što su: plastika, papir za pečenje i mat staklo.
- Svetlost putuje najbrže, u vakuumu gde nema prepreka svetlost putuje brzinom većom od 0,16 miliona kilometara u sekundi.
- Potrebno je 8 minuta da sunčeva svetlost stigne do Zemlje.
- Kada svetlost putuje kroz različite medijume ona se usporava, a ponekad i savija i ovo savijanje svetlosti je poznato kao prelamanje. Ako uzmemo posudu napunjenu vodom i stavimo olovku u nju, možemo videti krivinu na olovci. Olovka se nije savila, samo su se zraci svetlosti prelomili.
- Ljudi su bioluminiscentni, što znači da emituju svetlost, ali je njihov sjaj 1000 puta slabiji od onoga što golim okom može da se registruje.
- Svetlosti je potrebno oko 1,2 sekunde da sa Zemlje stigne do Meseca.

Prilog 2: Tomas Edison

Tomas Edison je rođen 11. februara 1847. godine u Milanu (Ohajo, SAD). U ranoj mladosti Edisonova porodica se preselila u Port Huron (Mičigen) gde je proveo ostatak svog detinjstva. Što je najčudnije, Tomas Edison se mučio u školi, ali je uspeo da unapredi svoje čitanje i vršenje eksperimenata zahvaljujući svojoj majci koja ga je podučavala kod kuće. Sa 15 godina Edison je postao telegrafista, slao je i primao poruke pomoću Morzeove azbuke, pisma koje koristi različite klikove za svako slovo.

Edison se često zabavljao rasklapajući stvari da vidi kako funkcionišu, i ubrzo je odlučio da postane pronalazač. Godine 1870, Edison se preselio u Njujork i unapredio „tiker“ sa papirnom trakom (posebna vrsta telegrafskog prijemnika za ispisivanje simbola i trenutnih vrednosti deonica kompanija na papirnoj traci). Ubrzo je osnovao sopstveno preduzeće koje je proizvodilo nove tikere sa papirnom trakom. Takođe je počeo da radi na unapređenju telegrafa i izumeo je verziju koja je mogla da šalje četiri poruke istovremeno.

Edison se sa porodicom preselio u Menlo Park (Nju Džersi), gde je otvorio svoju čuvenu laboratoriju.

Edison je 1877. godine izumeo fonograf. Fonograf je bio mašina koja je snimala i reprodukovala zvukove. On je zapravo usavršio fonograf tako što je na komadu staniola snimio pesmu „Mara ima malo jagnje“. Godinu dana kasnije Edison je izumeo sijalicu kao i sistem električne mreže koji je mogao da proizvodi električnu energiju i da je prenosi u domove preko mreže žica.

Sa tim izumima je u oktobru 1878. godine otvorio preduzeće Edison Electric Light. Čak i nakon što je stekao veliku slavu i bogatstvo Tomas Edison je nastavio da stvara nove izume i unapređuje proizvode i daje značajan doprinos tehnologiji rendgenskog zračenja, akumulatorima, pa čak i filmovima. Čak je izumeo i prvu lutku koja govori. Tomas Edison je registrovao 1093 patenta i njegovi izumi su zauvek promenili svet, zbog čega je poznat kao najveći američki pronalazač.

Nastavna oblast: Prirodne nauke; fizičko vaspitanje, sport i zdravlje

Nastavna tema: Sile i kretanje (**Razredi: VI-IX**)

Ciljevi:

- Naučiti kako se izračunava brzina na osnovu podataka o udaljenosti i vremenu;
- Izračunati prosečnu brzinu i ubrzanje;
- Obavljati merenja sa odgovarajućom preciznošću;
- Pravilno koristiti razne vrste opreme;
- Pravilno prikazivati rezultate u tabelama, na dijagramima i grafikonima;
- Obavljati jednostavna računanja;
- Utvrđivati rezultate sa odstupanjima i predlagati poboljšanja u istraživanju.

Nastavna sredstva: papir, drvene bojice, flomasteri ili markeri, metar

Vreme i prostor: učionica i sportska sala ili vanjski prostori, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Učenici se dele u male grupe. Nastavnik ili nastavnica seče sliku iz Priloga 1 na nekoliko delova koje stavlja u koverat ili posudu i daje ih grupi učenika. Učenici u grupama sastavljaju delove i sklapaju fotografiju. Ako žele, mogu delove da zalepe na parče papira. Radi lakšeg rešavanja seče se manje komada. **Videti Prilog 1**

Kada sve grupe reše slagalicu, nastavnik ili nastavnica otkriva zastavu Jamajke, nakon čega sledi video-zapis o rekordu Juseina Bolta.

Rekord Juseina Bolta na 100 metara Najbrže žene na 100 metara

Ova aktivnost se može unaprediti prikazivanjem video-zapisa o Juseinu Bolta kada je oborio svetski rekord i gledanjem video-zapisa o ranijim obaranjima svetskog rekorda na 100 metara (muškarci/žene)

- Koju udaljenost možete preći za 10 sekundi? Pustite video-zapis o svetskom rekordu Juseina Bolta na 100 metara pretrčanih za 9,58 sekundi. Razgovarajte o tome da ova brojka pokazuje samo vreme, ne i brzinu. Kako da znamo da je on najbrži čovek na Zemlji?

Odvedite učenike na mesto gde mogu da pređu dosta velike udaljenosti (npr. napolje ili u sportsku salu).

Objasnite učenicima da će ispitivati koju udaljenost mogu da pređu za 10 sekundi. Podsetite ih na važnost prikupljanja rezultata na organizovan način. Tražite od njih da naprave tabelu u koju će upisati rezultate. Ako je potrebno, koristite ovu tabelu kao primer.

Tabela - za svakog učenika posebno

Aktivnost	Razdaljina pređena za 10 sekundi
Hodanje	
Trčanje	
Skakanje	
Skakanje na jednoj nozi	
Vožnja bicikla	
Vožnja skejtborda	

Učenici će realizovati razne aktivnosti kao što su trčanje, hodanje, skakanje ili skakanje za 10 sekundi. Učenici moraju da izmere udaljenost pređenu tokom svake aktivnosti i da upišu rezultate u tabelu. Nakon toga moći će da za svaku aktivnost izračunaju prosečnu udaljenost pređenu za 10 sekundi.

Učenici se vraćaju u učionicu i razgovaraju o rezultatima. Da li je ovakvo testiranje bilo ispravno?

Koliko su precizna bila merenja? Da li je bilo rezultata koji su imali odstupanja? Kako možemo da unapredimo naše istraživanje?

Nastavnik ili nastavnica izvodi zaključak da se brzina može izračunati korišćenjem podataka o udaljenosti i vremenu.

Aktivnost se može završiti vežbom rešavanja malog problema: od učenika se traži da navedu životinje od kojih je Jusein Bolt brži. Ovaj zadatak se može realizovati u grupi, uz prikazivanje sledećeg video-zapisa koji će dati odgovor na pitanje

Radeći u tandemu, učenici takođe mogu izračunati brzinu sportista dok obaraju rekorde na 100 m (u različitim periodima i takmičenjima) i pripremiti statistički pregled zlatnih / srebrnih / bronzanih medalja na 100 metara koje su osvojili sportisti iz različitih zemalja.

Prilog 1

VII

Nastavna oblast: Umetnost

Nastavna tema: Ritam (**Razredi: IV-IX**)

Ciljevi: Učenici treba:

- da prepoznaju elemente umetnosti u svakodnevnim predmetima;
- da kombinuju oblike prirode u ukrašavanju svakodnevnih predmeta;
- da se upoznaju sa konceptom ritma i primenjuju ga kroz dizajn;
- da nauče kako se vrši ukrašavanje u kulturama širom sveta.

Nastavna sredstva: papir, drvene bojice, krede, markeri, vodene bojice ili tempere, komadi papira u raznim bojama, kutija ili posuda

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Nastavnik ili nastavnica objašnjava da je ritam jedno od načela umetnosti. Ritam može biti ujednačen i naizmeničan.

Od učenika se traži da pronađu primere ritma u njihovom direktnom okruženju, u učionici, na odeći, itd.

Učenici gledaju fotografije i video-zapise o tradiciji ukrašavanja tanjira u Turskoj i Kini (videti u daljem tekstu). **Prilog 1**

Učenici rade u grupama od 4 do 5 članova. Svaka grupa dobija šablon za tanjir. **Kao u Prilogu 2** i ukrašava ga koristeći oblike prirode kombinovane sa drugim elementima umetnosti (linija, veličina, ton, tekstura). Pri upotrebi ovih elemenata umetnosti u ukrašavanju tanjira učenici treba da primene jednu od razmatranih vrsta ritma (ujednačen ili naizmeničan). Učenici kombinuju nekoliko sredstava za rad, kao što su: olovke, krede, flomasteri, tempere, vodene bojice, itd.

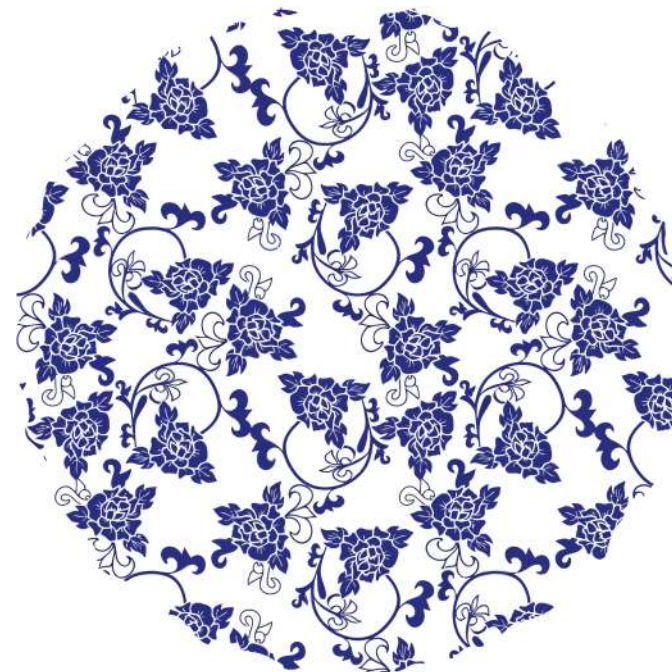
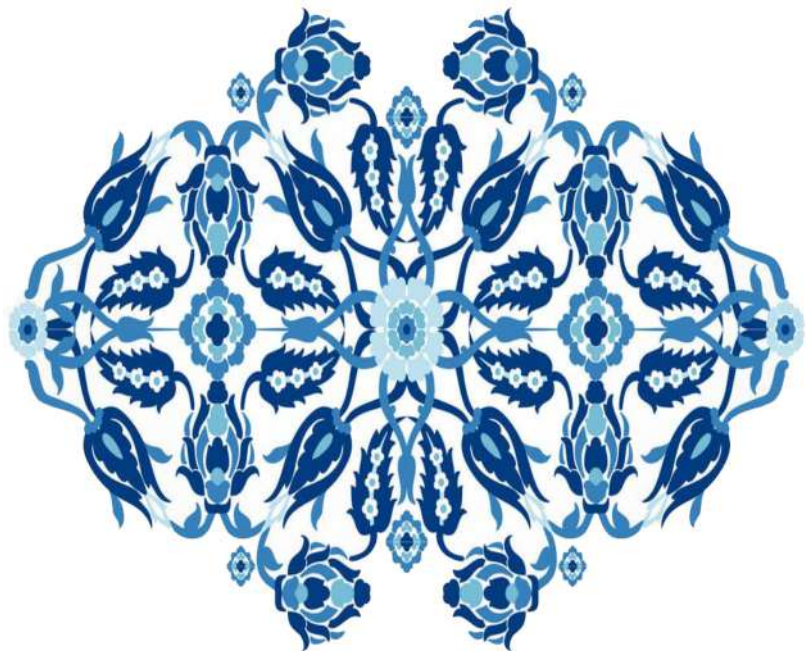
Dezeni iz **Priloga 2** mogu se pokazati učenicima kao izvor inspiracije.

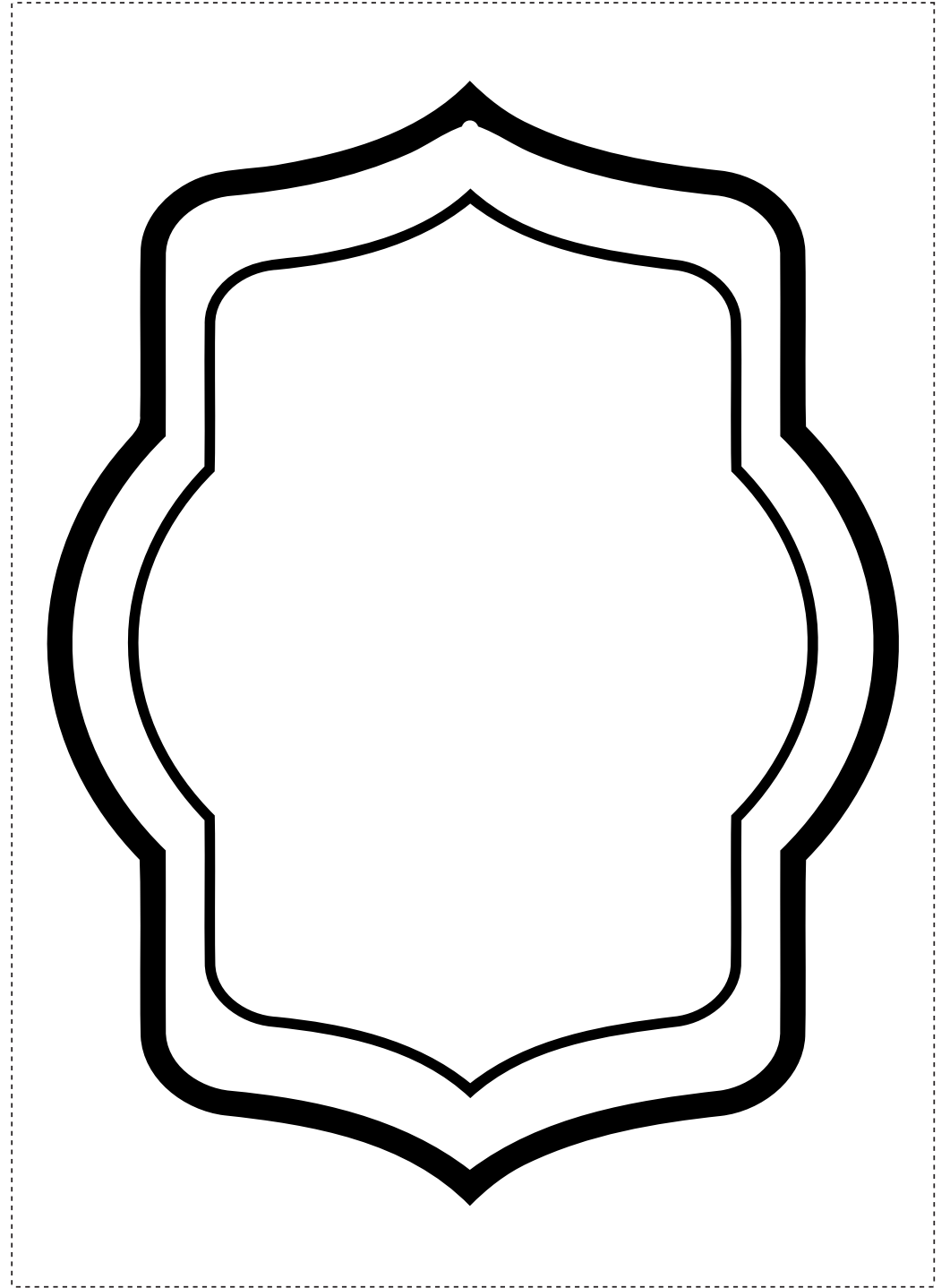
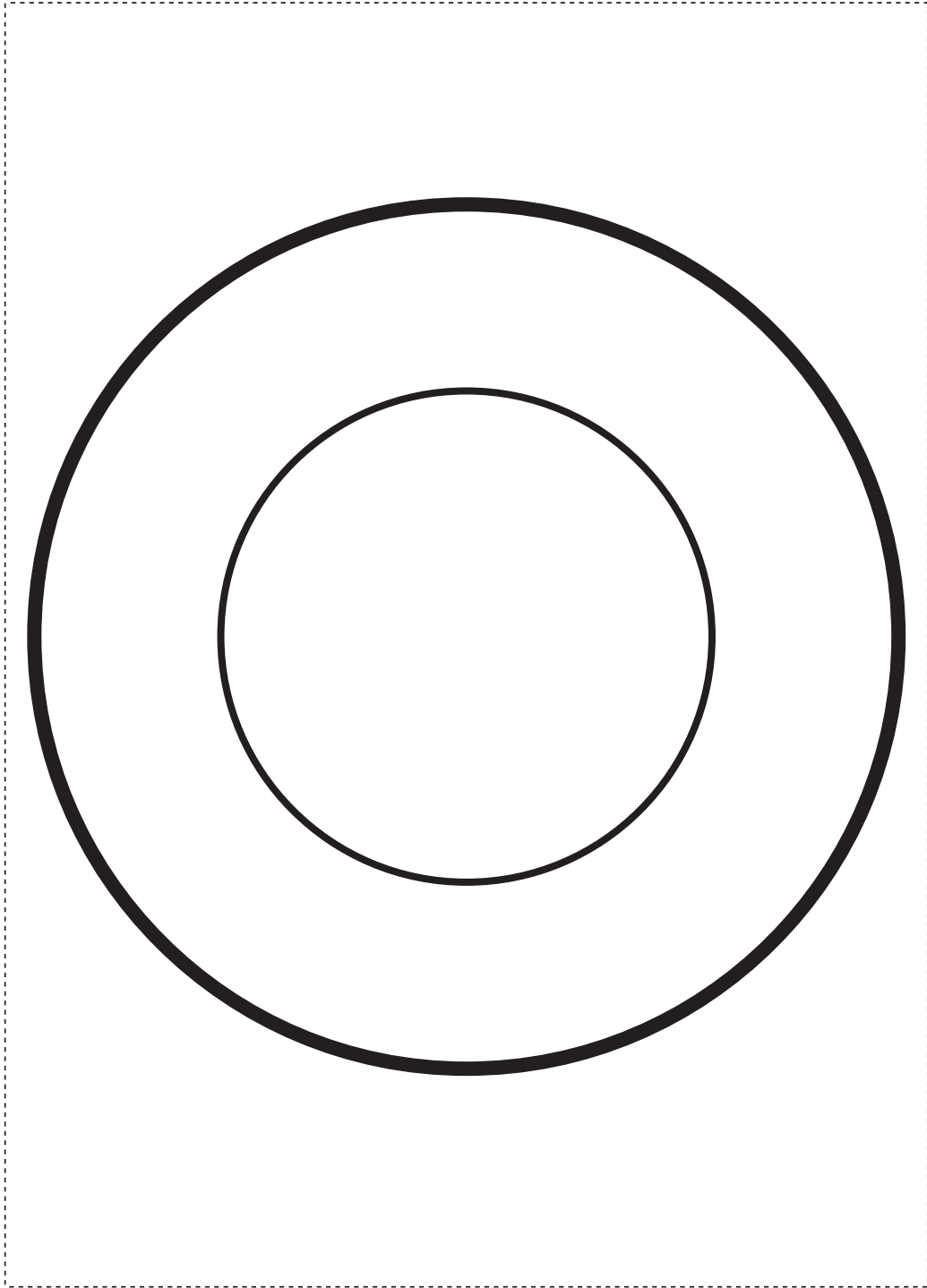
Umetnička dela koja napravi svaka grupa učenika mogu se postaviti na školskoj tabli ili na zidu učionice. Svaka grupa predstavlja svoje umetničko delo i objašnjava vrstu ritma i umetničke elemente koji su upotrebljeni.

Interkulturalne preporuke i smernice

Učenicima se mogu pokazati fotografije i video-zapisi motiva korišćenih za ukrašavanje porcelana u Turskoj i Kini. Pomoću njih oni će bolje upoznati kulturu drugih naroda.

Čuvene plave kineske činije

Sledeći put kada budete kupovali kinesku hranu obratite pomno pažnju na ono što je na stolu.

Ovaj stil posuđa, koji se naziva linglong porcelan, bio je izuzetno popularan na Zapadu 70-ih i 80-ih godina. I svo to posuđe je iz ovog grada u Kini.

Pre ekonomske reforme, sve fabrike u Kini bile su u državnom vlasništvu. Devedesete su označile početak masovne privatizacije. Ni fabrika porcelana Guangming nije bila izuzetak. „Linglong“ na kineskom znači izuzetan, a njihov zaštitni znak je ovaj šablon providnog pirinčanog zrna.

Evo kako se pravi. Glina se stavlja u kalup, buši se, a zatim glazira. Posle toga se priprema, suši i obrezuje. A onda se pere i boji, što proizvodu daje njegovu kultnu plavu boju. Zatim se otprema u peći, gde se peče u ovim kutijama zvanim „saggar“, glinenoj komori koja osigurava da se proizvod zagreva ravnomerno.

Međutim, iako su ove činije nekada mogle da se nađu svuda, Liu predviđa da će one uskoro postati relikv prošliosti.

Nastavna oblast: Društvo i životna sredina

Nastavna tema: Evropa nakon Francuske revolucije (**Razredi: IV-IX**)

Ciljevi:

- Proučiti uticaj Francuske revolucije na druge evropske narode;
- Shvatiti proces nacionalnog buđenja nekoliko evropskih naroda.

Nastavna sredstva: papir, olovke, drvene bojice, flomasteri, markeri

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Tema aktivnosti može se uvesti na različite načine, kako bi se ustanovilo prethodno znanje učenika o Francuskoj revoluciji. To obuhvata sledeće:

- tehniku razmene ideja;
- igru asocijacije rečima, kako bi se došlo do tajne reči „revolucija“. Videti primer i uputstva u **Prilogu 1**
- tehniku prizme, u kojoj se reč „revolucija“ koristi kao početna reč. Videti uputstva u **Prilogu 2**

Učenici gledaju kratak video-zapis, **Prilog 3**, nakon čega se od njih (podeljenih u grupe) traži da iznesu svoja zapažanja u vezi sa sledeća tri pitanja:

- Kako je bio organizovan društveni život u Francuskoj pre revolucije?
- Kako je došlo do revolucije?
- Koje su bile koristi za Francusku nakon revolucije?

Učenicima se predstavljaju dve važne istorijske ličnosti: M. Robespjer i N. Bonaparta. Nakon toga, učenici koji su podeljeni u parove, predstavljaju pozitivne i negativne karakteristike/dela/odluke ove dve ličnosti koristeći tehniku T tabele.

Videti Prilog 4

Napoleon - Animirana istorija

Iz ovog video-zapisa učenici će saznati više o Napoleonu Bonaparti. **Videti Prilog 5**

Učenici se dele u nekoliko grupa kako bi na karti zajedno obeležili Napoleonova osvajanja. **Videti Prilog 6**

Interkulturalne preporuke i smernice

Od učenika se traži da pronađu prevod Francuske nacionalne himne i da otkriju zbog čega se ona smatra simbolom Francuske revolucije.

Dodatni resursi

Karte se mogu koristiti da se prikažu promene do kojih je u Evropi došlo nakon Francuske revolucije i da se naglasi nacionalno buđenje u evropskim zemljama.

Francuska
Revolucija

Francuska
Revolucija

Evropa tokom
Francuske revolucije

Prilog 1

A1 Baget	B1 Holivud	C1 Ljudsko biće	D1 18. vek
A2 Moda	B2 Grad Vašington	C2 Deca	D2 Pravnik
A3 Ajfelova kula	B3 Statua slobode	C3 Borba	D3 Državnik
A4 Kroasan	B4 Abraham Linkoln	C4 Štititi	D4 Jakobinski klub
A Francuska	B Amerika	C Prava	D Robespjer
Konačni odgovor - revolucija			

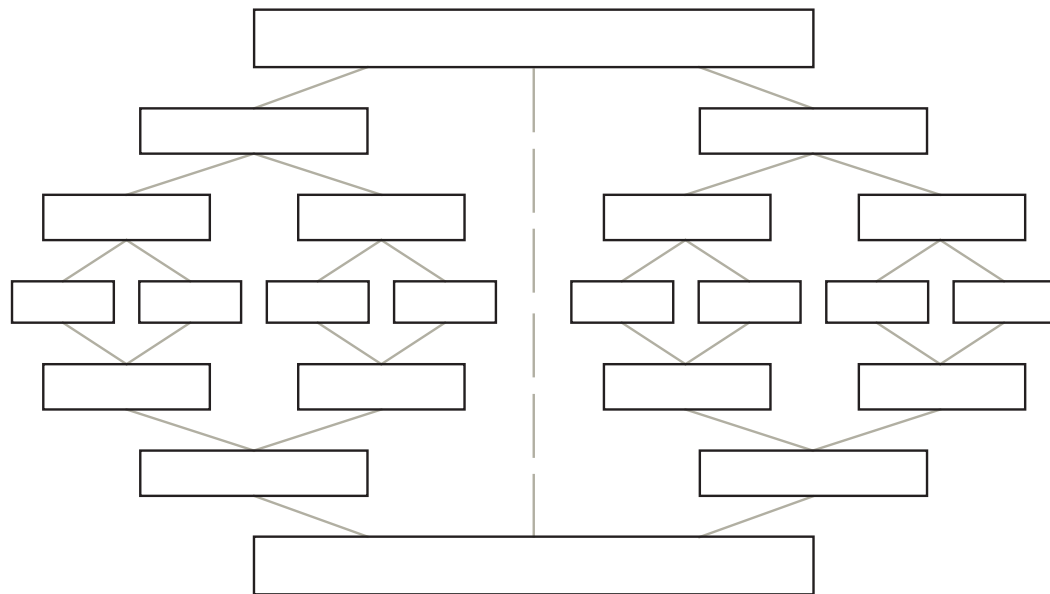
Uputstva za igru Asocijacija rečima:

Nastavnik ili nastavnica će pripremiti igru na horizontalnoj flip-čart tabli ili će je nacrtati na zelenoj tabli. Na njoj će biti ispisani odgovori, a preko svakog polja staviće se drugi papir koji će na prednjoj strani imati oznake A1, A2... B1, B2... A, B, C... itd., kao i konačni odgovor.

Učenici će naizmenično otvarati polja i pogađati odgovor. Tako, na primer, ako jedan učenik ili učenica kaže da otvara polje A2, i dobije odgovor jabuka... on/ona može da pogađa odgovor u polju A, odnosno koloni A. Na primer, može da kaže voće ili sok ili nešto drugo na šta ga asocira reč jabuka. Ako pogodi, otvara drugo polje, ako ne pogodi, sledeći učenik ili učenica otvara polje i pokušava da pogodi i tako dalje.

Učenici prvo pokušavaju da pogode konačne odgovore u poljima/kolonama A, B, C, D, a zatim, na osnovu njih pokušavaju da daju opšti konačan odgovor na kraju.

Prilog 2

Uputstva za tehniku prizme:

Prizma je tehnika koja predstavlja kombinaciju spontanih asocijacija reči datog pojma/reči (obično imenice). Osnovno pravilo za primenu ove tehnike jeste da se uvek upišu prve reči koje vam padnu na pamet.

Prizma se realizuje na sledeći način:

1. Ključni pojam bira se na osnovu teme koja se obrađuje i daje se kao prva reč.
2. Prve dve reči koje vam padnu na pamet, kao asocijacija na prvu reč, upisuju se u prvom redu.
3. Zatim se upisuju dve asocijacije za svaku od te dve reči.
4. Ovaj proces raščlanjivanja se nastavlja onoliko puta koliko nastavnik ili nastavnica želi ili smatra da je potrebno.
5. Zatim počinje proces sinteze. Dve po dve reči povezuju se sa jednom reči.
6. Na kraju se, iz poslednje dve asocijacije, unosi poslednja reč i povezuje se sa ključnim pojmom.

*Važno je da se ne ponavljaju iste reči.

Prilog 3

Kako je došlo do Francuske revolucije?

Koja prava imaju ljudi i odakle ona potiču? Ko može da donosi odluke za druge i na osnovu kakvog ovlašćenja? I kako možemo da organizujemo društvo da zadovoljava potrebe ljudi?

Ova pitanja su postala izazov za čitavu naciju tokom prevrata Francuske revolucije. Do kraja 18. veka Evropa je doživela duboku intelektualnu i kulturnu promenu poznatu kao doba prosvetiteljstva. Filozofi i umetnici su promovisali razum i ljudsku slobodu umesto tradicije i religije. Uspon srednje klase i štampanog materijala podstakli su političku svest, a američka revolucija je pretvorila bivšu englesku koloniju u nezavisnu republiku.

Ipak, Francuskom, jednom od najvećih i najbogatijih zemalja u Evropi, i dalje je upravljao drevni režim tri rigidne društvene klase zvane staleži. Monarh kralj Luj XVI zasnivao je svoj autoritet na božanskom pravu i davao je posebne privilegije prvom i drugom staležu, katoličkom sveštenstvu i plemstvu. Treći stalež, trgovci i zanatlije srednje klase, kao i preko 20 miliona seljaka, imali su daleko manju moć i jedini su plaćali porez, ne samo kralju, već i ostalim staležima. U godinama loše žetve, oporezivanje je moglo ostaviti seljake gotovo bez ičega, dok su kralj i plemstvo raskošno živeli od svog tako stečenog bogatstva.

Ali kako je Francuska tonula u dugove zbog podrške američkoj revoluciji i dugotrajnog rata sa Engleskom, bila je potrebna promena. Kralj Luj je imenovao ministra finansija Žaka Nekera, koji se zalagao za poreske reforme i dobio podršku javnosti zato što je otvoreno objavio vladine finansije. Ali, kraljevi savetnici oštro su se protivili ovim inicijativama. Očajnički tražeći rešenje, kralj je sazvao sastanak svih staleža, ("Estates-General") skupštinu predstavnika tri staleža, po prvi put u 175 godina.

Iako je treći stalež predstavljao 98% francuskog stanovništva, njegov glas je bio jednak glasu svakog od ostalih staleža. Očekivano, obe više klase zalagale su se da zadrže svoje privilegije. Shvativši da ne može da izdejstvuje pravičnu zastupljenost, treći stalež se odvojio, proglasio se Narodnom skupštinom i obećao da će sačiniti novi ustav sa drugim staležima ili bez njih.

Kralj Luj je naredio prvom i drugom staležu da se sastanu sa Narodnom skupštinom, ali je i razrešio dužnosti Nekera, svog popularnog ministra finansija. Kao odgovor na to, hiljade ogorčenih Parižana pridružilo se vojnicima istomišljenicima u upadu u zatvor Bastilju, simbol kraljevske moći i veliko skladište oružja. Revolucija je počela.

Kako se pobuna širila zemljom, feudalni sistem je ukinut. Skupštinskom Deklaracijom o pravima čoveka i građanina proklamovana je radikalna ideja za to vreme: da su prava i slobode pojedinca fundamentalni za ljudsku prirodu i da vlast postoji samo da bi ih štitila.

Njihove privilegije su nestale, mnogi plemići su pobjegli u inostranstvo, moleći strane vladare da napadnu Francusku i ponovo uspostave red. Iako je Luj ostao nominalni vođa ustavne monarhije, plašio se za svoju budućnost. Godine 1791. pokušao je da pobjegne iz zemlje, ali je uhvaćen. Pokušaj bekstva srušio je veru ljudi u kralja. Kraljevska porodica je uhapšena, a kralj optužen za izdaju. Nakon suđenja, nekada poštovanom kralju javno je odrubljena glava, što je označilo kraj hiljadu godina monarhije i završetak deklaracije prve Francuske republike od 21. septembra, vođene geslom „liberté, égalité, fraternité“ (sloboda, ravnopravnost, bratstvo). Devet meseci kasnije pogubljena je i kraljica Marija Antoaneta, strankinja koju su dugo ismevali kao „Madam Deficit“ zbog njene reputacije rasipnice.

Ali revolucija se tu neće završiti. Neki lideri, koji se nisu zadovoljili samo promenom vlasti, nastojali su da potpuno transformišu francusko društvo - njegovu religiju, nazive ulica, čak i kalendar. Kako se formiralo više frakcija, ekstremistički Jakobinci, predvođeni Maksimilijanom Robespierom, pokrenuli su Vladavinu terora da bi suzbili i najmanje neslaganje, pogubivši preko 20.000 ljudi pre pada samih Jakobinaca. U međuvremenu, Francuska se našla u ratu sa susednim monarsima koji su pokušavali da uguše revoluciju pre nego što se proširi. Usred ovog rasula kontrolu je preuzeo general po imenu Napoleon Bonaparta, koji je postao car i tvrdio da brani demokratske vrednosti Revolucije.

Sve u svemu, Revolucija je imala tri ustava i pet vlada u roku od deset godina, nakon čega su usledile decenije u kojima su se smenjivali monarhija i pobune pre nego što je formirana sledeća Republika 1871. godine. I dok slavimo ideale Francuske revolucije, još uvek se borimo sa mnogim istim osnovnim pitanjima postavljenim pre više od dva veka.

Prilog 4

T-tabela (T-grafikon) predstavlja tehniku za poređenje dve izjave na istu temu. Prilikom poređenja, navode se argumenti, kojima se misli ili diskusije beleže u binarnom obliku: DA-NE ili ZA-PROTIV ili POZITIVNO-NEGATIVNO.

+	-

Napoleon - Animirana istorija

Napoleon Bonaparta je bio francuski vojskovođa koji je stekao veliku slavu tokom Francuske revolucije i vodio je nekoliko uspešnih operacija tokom Francuskih revolucionarnih ratova. Bio je francuski car od 1804. do 1814. i ponovo nakratko 1815. godine.

Napoleon je imao vodeću ulogu nad evropskim i globalnim poslovima više od jedne decenije dok je bio na čelu Francuske u borbi protiv niza koalicija iz Napoleonovih ratova. Odneo je pobjedu u većini ovih ratova i u velikoj većini svojih bitaka, gradeći veliko carstvo koje je vladalo kontinentalnom Evropom pre konačnog pada 1815. godine.

Rođen je kao Napoleon u Bonaparti na Korzici u relativno skromnoj porodici italijanskog porekla iz nižeg plemstva. Kad je napunio devet godina, preselio se u kontinentalnu Francusku i upisao je versku školu u Autunu 1779. godine. Zatim je kao stipendista prešao na vojnu akademiju u Brijen le Šato. Po završetku studija u Brijenu 1784. godine, Napoleon je primljen u Ecole Militaire (vojnu školu) u Parizu. Školovao se za artiljerijskog oficira. Služio je u francuskoj vojsci kada je izbila Francuska revolucija 1789. godine.

U vojsci je brzo napredovao, iskoristivši nove prilike koje je donela Revolucija te je sa 24 godine postao general. Francuska vlada mu je na kraju predala komandu nad vojskom Italije, nakon što je ugušio pobunu rojalističkih pobunjenika protiv vlade. Sa 26 godina je u savezu sa Habzburgovcima započeo svoju prvu vojnu kampanju protiv Austrijanaca i italijanskih monarha, pobeđujući u skoro svakoj bici. Osvojio je italijansko poluostrvo za godinu dana, uspostavio je sestrinske republike uz lokalnu podršku i postao je ratni heroj u Francuskoj.

Godine 1798. predvodio je vojnu ekspediciju na Egipat, koja je poslužila kao odsakočna daska do političke moći. Orkestrirao je državni udar u novembru 1799. i postao prvi konzul Republike. Njegova ambicija i odobravanje

javnosti inspirisali su ga da ide dalje i postane prvi car Francuske 1804. godine. Nepremostive razlike između Britanaca podrazumevale su da Francuzi moraju da se suoče sa Trećom koalicijom 1805. godine. Napoleon je razbio ovu koaliciju odlučujućim pobjedama u borbi i istorijskim trijumfom nad Ruskim i Austrijskim carstvom u bici kod Austerlica, što je dovelo do raspada Svetog rimskog carstva.

Četvrta koalicija mu se suprotstavila 1806. godine, jer je Pruska bila zabrinuta zbog rastućeg francuskog uticaja na kontinentu. Napoleon je u bitkama kod Jene i Aueršteta brzo pobjedio Prusku, zatim je na čelu Velike armije umarširao duboko u istočnu Evropu i juna 1807. u bici kod Fridlanda porazio Ruse. Francuska je tad primorala poražene narode Četvrte koalicije da potpišu Tilzitske mirovne sporazume jula 1807. godine, donoseći krhko primirje kontinentu. Tilzit je predstavljao vrhunac Francuske imperije.

Austrijanci i Britanci su 1809. godine ponovo izazvali Francuze tokom rata Pete koalicije, ali je Napoleon čvrsto držao Evropu u šaci, nakon trijumfa u bici kod Vagrama. Napoleon je zatim u julu izvršio invaziju na Iberijsko poluostrvo u nadi da će proširiti kontinentalni sistem i ugušiti britansku trgovinu sa evropskim kopnom, i 1808. godine je svog brata Džozefa Bonapartu proglasio kraljem Španije. Španci i Portugalci su se pobunili uz britansku podršku. Španski rat za nezavisnost trajao je šest godina, uz opsežno gerilsko ratovanje i završio se pobjedom saveznika protiv Napoleona.

Kontinentalni sistem je doveo do ponovnih diplomatskih sukoba između Francuske i njenih marionetskih država, posebno Rusije. Rusi nisu bili voljni da snose ekonomske posledice smanjene trgovine te su rutinski kršili kontinentalni sistem, namamivši Napoleona u još jedan rat. Francuzi su u leto 1812. godine krenuli u veliki pohod na Rusiju. Pohodom su uništili ruske gradove, ali im to nije donelo odlučujuću pobjedu koju je Napoleon priželjkivao. To je dovelo do sloma Velike armije i inspirisalo Napoleonove neprijatelje na ponovni napad. Pruska i Austrija su se 1813. pridružile ruskim snagama u ratu Šeste koalicije protiv Francuske. Duga vojna kampanja kulminirala je tako što je velika saveznička vojska porazila Napoleona u bici kod Lajpciga u oktobru 1813, ali je njegova taktička pobjeda u maloj bici kod Hanaua omogućila povlačenje na francusko tlo.

Saveznici su zatim izvršili invaziju na Francusku i zauzeli Pariz u proleće 1814, primoravši Napoleona da abdicira u aprilu. Prognan je na ostrvo Elba, kod obala Toskane (Italija). Burbonska dinastija je vraćena na vlast.

Međutim, Napoleon je u februaru 1815. pobeo sa Elbe i ponovo preuzeo kontrolu nad Francuskom. Saveznici su odgovorili formiranjem Sedme koalicije koja ga je porazila u bici kod Vaterloa u junu. Napoleon je poslat u britansko izgnanstvo na udaljeno ostrvo Sveta Jelena u južnom Atlantiku, gde je umro šest godina kasnije u 51. godini.

Uticao Napoleona na savremeni svet sastoji se u tome da je uveo liberalne reforme na brojnim teritorijama koje je osvojio i kontrolisao, kao što su Niske zemlje (Holandija, Belgija, Luksemburg), Švajcarska i značajni delovi moderne Italije i Nemačke. U Francuskoj i širom Zapadne Evrope temeljno je sprovodio liberalnu praktičnu politiku. Napoleonov kodeks uticao je na pravne sisteme više od 70 naroda širom sveta. Britanski istoričar Endrju Roberts navodi: Napoleon je zastupao, konsolidovao, definisao i geografski proširio ideje koje su u osnovi naše moderne svetske meritokratije, jednakosti pred zakonom, imovinskih prava, verske tolerancije, modernog sekularnog obrazovanja, stabilne finansije i tako dalje. Tome je dodao racionalnu i efikasnu lokalnu upravu i okončanje seoskog razbojništva, podsticanje nauke i umetnosti, ukidanje feudalizma i najveću kodifikaciju zakona od pada Rimskog carstva.

Prilog 6

IX

Nastavna oblast: Umetnost

Nastavna tema: Tempo (**Razredi: VI-IX**)

Ciljevi:

- Prepoznati po sluhu osnovne vrste tempa;
- Razumeti osnovne pojmove tempa i njihove nazive;
- Pratiti promene u tempu tokom izvođenja muzičkog dela;
- Kombinovati različita tempa kod sviranja na dečijim muzičkim instrumentima;
- Pronaći sinonime između reči tempo – pokret tela – brzina kretanja.

Nastavna sredstva: papir, olovke, bojice, flomasteri, markeri, slikovne kartice

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Učenici slušaju nekoliko muzičkih numera i uočavaju razlike u tempu muzičke kompozicije, koristeći odgovarajuće termine za „brzo“, „umereno“ i „sporo“.

Napomena: Nastavnik ili nastavnica može da bira između sledećih muzičkih kompozicija u zavisnosti od potreba učenika i raspoloživog vremena.

Adagio u
G- molu

Korsakov -
Bumarov let

Učenici se podstiču da koriste italijanske indikatore tempa:

brzo – Allegro

umereno – Moderato

sporo – Adagio

Sen-Sans -
Labud

Mala noćna
muzika

Betoven -
Patetika

Vežba br. 1 - Pogodi tempo: dok slušaju različita muzička dela koja predstavlja nastavnik ili nastavnica, učenici pogađaju tempo koristeći slikovne kartice sa vrstom tempa ispisanim na njima. **Videti Prilog 1**

Audio kviz

Učenici se podstiču da navedu vrste tempa koje čuju u sledećem muzičkom delu.

Vežba br. 2 – Sinonimi: Učenici treba da povežu različite vrste tempa sa događajima iz svakodnevnog života, poput kretanja, hodanja, trčanja.

Predlog za sinonime: životinje. Tri osnovna muzička tempa ispisana su na parčetu papira, podeljena u tri kolone. U svakoj koloni učenici treba da navedu naziv životinje koja se kreće određenim tempom. Učenici zatim čitaju svoje odgovore i razgovaraju o brzini životinja i kako bi njihov pokret zvučao ako bi se odsvirao.

Učenici čitaju svoje odgovore i razgovaraju o brzini životinja i kako bi zvučalo njihovo kretanje kad bi se odsviralo. Pored toga učenici slušaju „Životinjski karneval“ francuskog kompozitora, Kamija Sen Sansa.

Vežba br. 3 – Promena tempa: muzički primeri pokazuju da tempo može postepeno da se menja, od sporog ka brzom i obrnuto. Primeri promene tempa:

Accelerando
Ritardando

Accelerando
primer

Ritardando
primer

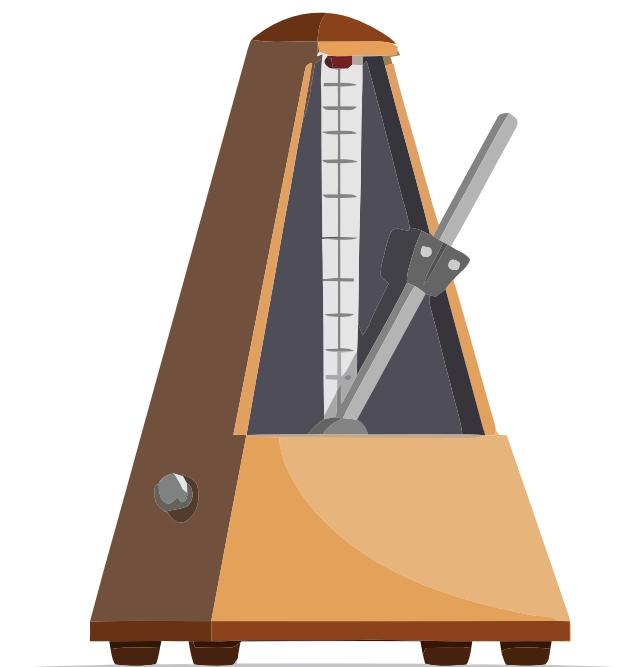
Učenik ili učenica počinje da se kreće po učionici, u početku polako, zatim postepeno ubrzava i na kraju trči. Ostali učenici moraju da pokažu karticu na kojoj piše Accelerando (i obrnuto za Ritardando). Vežba se ponavlja nekoliko puta, gde se različiti učenici kreću.

Nakon toga učenici prave krug i kreću se u skladu sa primerom muzičkog dela koji slušaju, pokazujući na taj način postepenu promenu tempa.

Vežba br. 4 – Agogika: male promene tempa tokom izvođenja kako bi se proizveli različiti muzički efekti nazivaju se agogikom. Učenici slušaju tonski zapis i uočavaju različite promene i slobodu u izvođenju muzičke kompozicije.

Vežba br.5 – Metronom: metronom predstavlja uređaj koji pomaže da se tačno odredi vrsta tempa i najčešće se koristi prilikom bavljenja muzikom.

Ako je moguće, koristite ovaj uređaj kad vežbate sa učenicima. Izaberite melodiju koju svi znaju da pevaju ili sviraju na instrumentu za decu i izvedite je pomoću metronoma. Ukoliko nemate metronom u učionici, dok učenici izvode melodiju možete pustiti video zapis metronoma.

Video zapis metronoma

Melcil Holc metronom

Interkulturalne preporuke i smernice

Tom i Džeri -
Mačkov koncert

Franc List -
Mađarska rapsodija

Tom i Džeri -
Nostalgija

Učenici gledaju „Koncert za mačke”, epizodu crtanog filma Tom i Džeri, koji je aprila 1947. dobio Oskara. Cilj je da učenici nauče naziv muzičke kompozicije koja je korišćena u crtanom filmu, odnosno, Mađarsku rapsodiju br. 2 koju je komponovao Franc List i da prepoznaju tempo, tj, promene tempa u crtanom filmu.

Accelerando
Ubrzavanje

Ritardando
Usporavanje

Allegro
Brzo

Moderato
Umereno

Adagio
Sporo

Nastavna oblast: Prirodne nauke

Nastavna tema: Hemijska i jonska jedinjenja (**Razredi: VI-IX**)

Ciljevi:

- Naučiti kako nastaju joni gubljenjem i dodavanjem elektrona
- Naučiti kako nastaju jonske veze između metala i nemetala
- Pronaći valentne elektrone;
- Pronaći rešetkastu strukturu jonskih jedinjenja i pravilan naizmenični raspored pozitivnih i negativnih jona.

Nastavna sredstva: papir, bojice, markeri, kolaž papir, korpa, koverta, plastelin, čačkalice, lepak, selotejp.

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Predložena struktura aktivnosti:

Aktivnost počinje sledećim takmičarskim obrazovnim igrama:

Atom i molekul: učenici se slobodno kreću po prostoriji sopstvenim tempom (brzo ili sporo). Nastavnik ili nastavnica daje jedno od sledećih uputstava:

- „Atom“: učenici staju i svako od njih predstavlja jedan atom.
- „Kretanje“: učenici se ponovo kreću,
- „Molekul 2“, „molekul 3“, „molekul 4“, ili „molekul 5“: učenici hvataju za ruke svog vršnjaka koji ima navedeni broj.
- Boja na čelu: nastavnik ili nastavnica lepi na čelo svakog učenika mali kvadrat samolepljivog papira u nekoliko različitih boja (učenici ne mogu da vide boju). Neki kvadrati su iste boje. Kad nastavnik ili nastavnica da znak, učenici identičnih boja moraju da se drže za ruke bez mogućnosti da razgovaraju jedni sa drugima.

Nakon igre sledi kratak razgovor i smernice i predstavlja se tema dana, a to su hemijske i jonske veze.

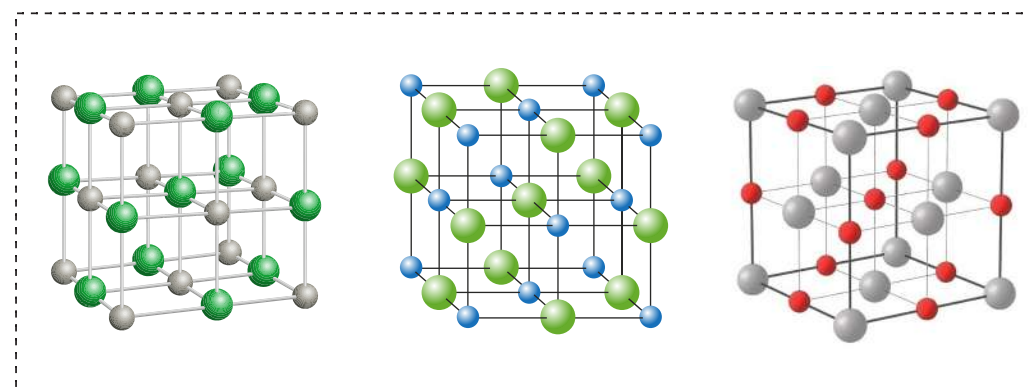
Rad u parovima: U ovom delu aktivnosti učenici su podeljeni u parove i svaki član para dobija hemijski metalni element iz grupe 1 i nemetal iz grupe 17, kao i metal iz grupe 2 i nemetal iz grupe 16.

Napomena: Nastavnik ili nastavnica će izabrati elemente koji će se koristiti tokom aktivnosti, u zavisnosti od znanja učenika i značaja za nastavni program.

Stavite korpu punu papirnih kuglica različitih boja u centar učionice. Učenici treba iz korpe da uzmu onoliko loptica koliko ima valentnih elektrona u njihovom elementu.

Kad sve loptice budu izvan korpe, učenici koji rade u paru moraju da razmisle i diskutuju o tome kom učeniku/ci treba da daju elektronsku lopticu, zašto to rade i šta se dešava sa atomom kad izgubi ili dobije elektrone.

Učenici će otkriti da će metali iz grupe 1 dati jedan elektron nemetalima u grupi 17 kako bi dobili stabilnu elektronsku konfiguraciju sa punim omotačem, a da će metali iz grupe 2 dati dva elektrona nemetalima u grupi 16. Nakon gubljenja i dobijanja elektrona, učenici zaključuju da više nisu elektroneutralni, već postaju pozitivno ili negativno naelektrisani joni i drže se u paru za ruke sa stvorenom jonskom vezom!

Aktivnost sastavljanja slagalice: učenici se dele u male grupe i svaka grupa dobija kovertu u kojoj se nalaze delovi jedne slagalice, osim jednog dela koji se stavlja u kovertu drugih grupa, te slagalica ne može da se reši bez pronalaženja i uzimanja odgovarajućeg dela. **Videti Prilog 1**

Koverta sadrže elemente za stvaranje jonskih veza u NaCl, MgF₂, MgO. Koverta nemaju broj naboja, element ili elektronski krug (ljsku).

Po završetku slagalice, grupe predstavljaju svoj zadatak, opisujući metod koji su koristili i rešenje koje su pronašli (ili nisu pronašli) za deo koji nedostaje.

Aktivnost sa solju: rad u malim grupama. Učenici su podeljeni u tri grupe sa zadatkom da naprave rešetkastu strukturu natrijum hlorida.

Grupe koriste sledeća nastavna sredstva:

Prva grupa - plastelin i čačkalice;

Druga grupa – papir i lepak;

Treća grupa - lepljivu traku

Učenici gledaju video zapis o pravljenju soli **Prilog 2**

Učenici se dele u grupe i istražuju koju so koristimo u svakodnevnoj ishrani. Mogu da koriste linkove iz interkulturalnih preporuka i smernica.

Interkulturalne preporuke i smernice

Učenici se podstiču da nauče interesantnije činjenice o soli, u vezi sa različitim geografskim mestima.

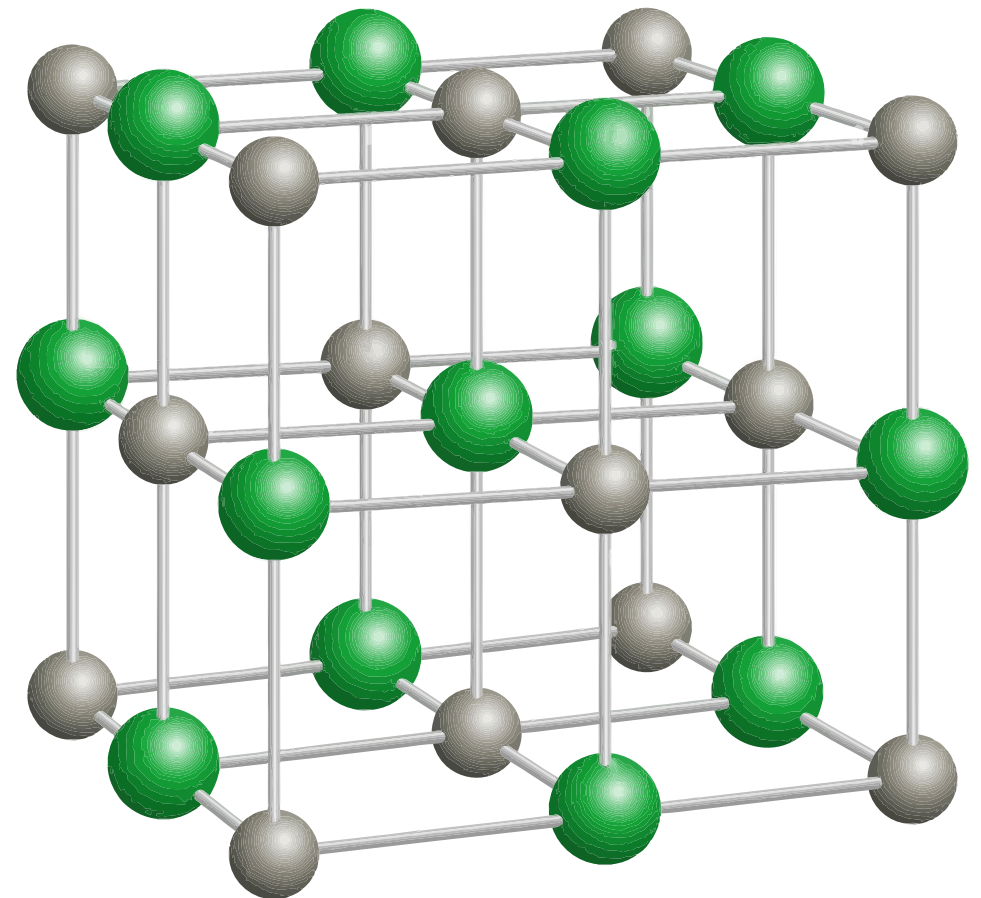
Prilog 3

- Koju so koristimo u svojoj ishrani?
 - Himalajska so – zemlja porekla: Pakistan
 - Tuzlanska so – zemlja porekla: Bosna i Hercegovina
 - So iz Mrtvog mora
- Koje zemlje su vodeće zemlje u svetu u proizvodnji soli?

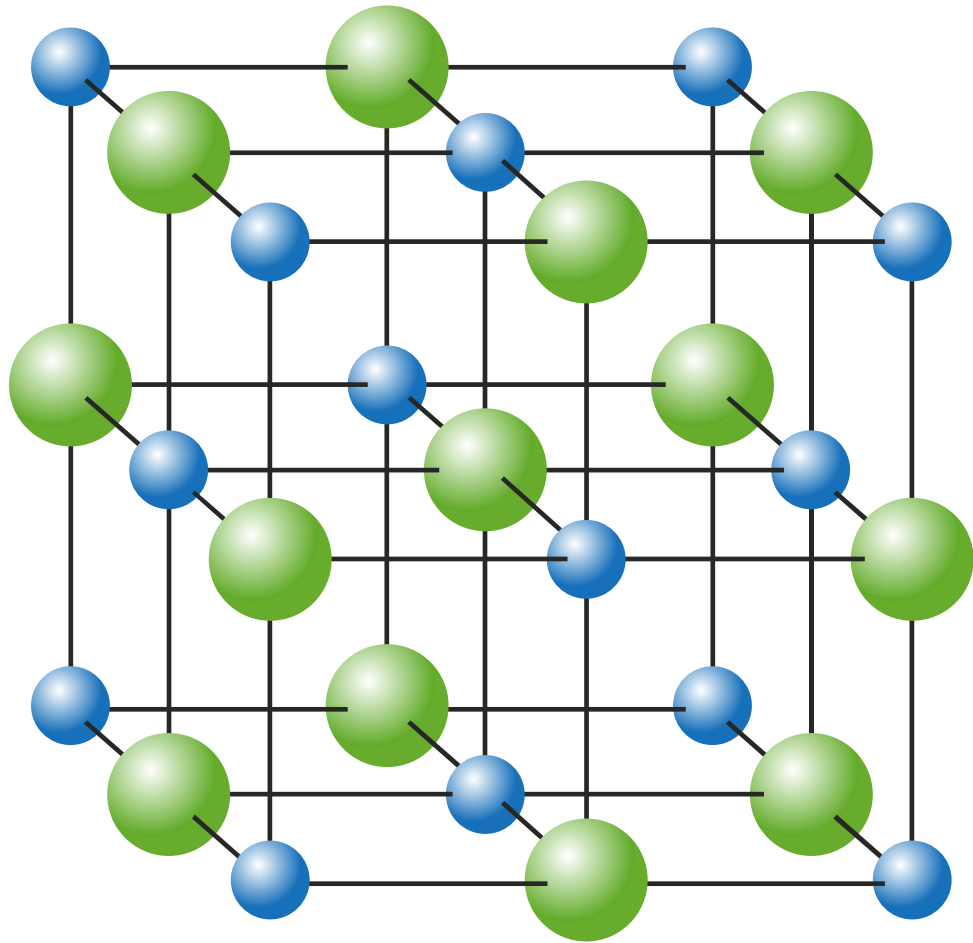
Prilog 1

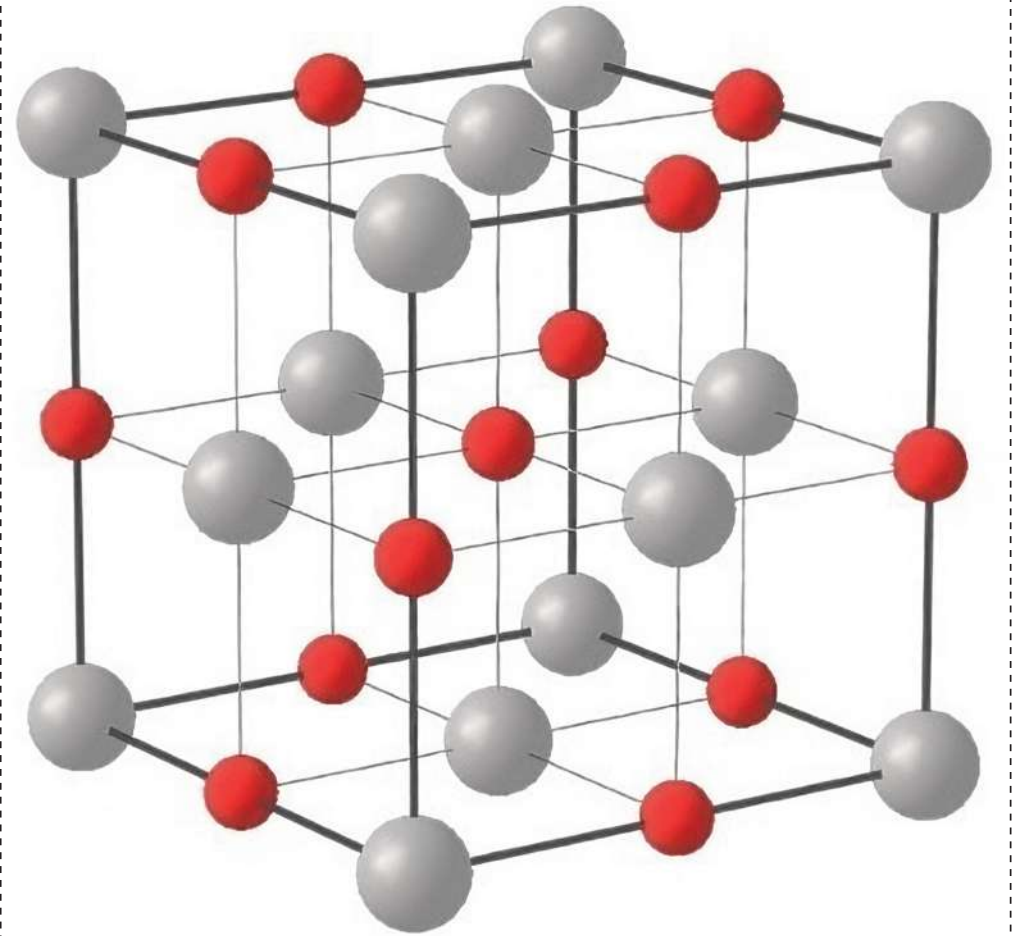
NaCl

MgF₂

MgO

NaCl Formation

Zamolili smo Loni da demonstrira stvaranje jonske veze u ovom slučaju, veza između natrijuma i hlora u natrijum hloridu. Loni je napunio čašu elementarnim hlorom. Radi se o gasu hlora, Cl₂. To je žuti gas. Loni će takođe upotrebiti čvrst metalni natrijum. Čvrst metalni natrijum je sjajni srebrni metal koji je vrlo mek. On se zapravo može rezati nožem.

Metali natrijuma su veoma reaktivni. Reaguju na vazduh i vodu, pa se čuvaju u heksanu.

On će izvući mali komad i odmah ga staviti u heksan dok priprema ostali deo eksperimenta. Sad, kako bi došlo do reakcije, on će da očisti natrijum, očistiće površinu i lagano je zagrejati kako bi podstakao reakciju.

To će učiniti tako što će natrijum da stavi na špatulu, a zatim ga zagrevati na plamenu kako bi očistio površinski deo i zagrevaće ga dovoljno dugo kako bi započela hemijska reakcija. Sad dolazi do reakcije između metalnog natrijuma i gasnog hlora, međutim, znamo da je snaga jonizacije natrijuma veća od energije koja se oslobađa, od afiniteta prema elektronu, kad hlor vezuje elektrone.

Reakcija se nastavlja, jer se spajaju pozitivni joni nastali na natrijumu i negativni joni nastali na hloru, dolazi do Kulonove sile kojom nastaje jonska veza.

Formiranjem te jonske veze, spajanjem čestica pozitivnog i negativnog naelektrisanja oslobađa se energija, a ta energija je pokretačka sila u ovoj hemijskoj reakciji. I ono što možete da vidite je jarko crveni odsjaj nastao oslobađanjem egzotermne energije, tipične za reakciju iz natrijuma.

Sad se reakcijom između natrijuma i hlora, naravno, stvara natrijum hlorid. To jedinjenje obično poznajemo kao kuhinjsku so, a Loni je pripremio nešto soli unapred. Ima prečišćenu belu kuhinjsku so koju može da nam pokaže. Tamo, u Loni laboratorijama se so unapred pročišćava. I Loni mi kaže da je so koju pravi u Loni laboratorijama daleko bolja od bilo koje soli koju možete da kupite u prodavnici.

Formiranjem te jonske veze, spajanjem čestica pozitivnog i negativnog naelektrisanja oslobađa se energija, a ta energija je pokretačka sila u ovoj hemijskoj reakciji. I ono što možete da vidite je jarko crveni odsjaj nastao oslobađanjem egzotermne energije, tipične za reakciju iz natrijuma.

Šta on sad mora da uradi? Loni će pokazati, pošto po svemu sudeći nije doručkovao jutros, da je so iz Loni laboratorija mnogo bolja od bilo koje soli koju možete kupiti u prodavnici.

Hvala ti, Loni, što si nam demonstrirao kako je natrijum hlorid važan začin i ono što hrani daje ukus. A kad ga sami napravite, zadovoljstvo je veće.

Zemlje najveći proizvođači soli na svetu

So je jedan od najčešćih i najpristupačnijih minerala na svetu i ima presudnu ulogu u svakodnevnom životu biljnih i životinjskih vrsta. Mnogi ljudi svakodnevno koriste so kako bi njihova hrana imala ukus, jer je salinitet jedan od osnovnih ukusa čoveka. Ovaj mineral, koji se obično naziva kamena so, halit, obična so ili kuhinjska so, sastoji se od natrijum hlorida. S obzirom da je prisutna u mnogim tkivima biljaka i životinja, kao i u vodenim telima, so predstavlja najstariji poznati začim, a soljenje je način konzerviranja namirnica, za koji zapisi svedoče da se koristi više od 8 000 godina. Podaci Britanskog geološkog zavoda (BGS) i Geološkog zavoda Sjedinjenih Država (USGS) ukazuju da su Kina, Sjedinjene Države, Indija, Nemačka i Kanada neke od vodećih zemalja u svetu po proizvodnji soli.

Proizvodnja soli po zemljama

Kina

So decenijama predstavlja važan izvor prihoda u Kini. U početku su dinastije imale monopol nad proizvodnjom soli, zabranjujući običnim ljudima da proizvode ili prodaju ovaj mineral. Godine 1949, novoosnovana Narodna Republika Kina nastavila je ovaj trend kroz državni monopol u industriji, a do 2003. formirane su nezavisne državne ustanove koje su upravljale i regulisale proizvodnju soli, što je pomoglo u održavanju monopola. Kineska nacionalna korporacija za industriju soli („China Salt“) je telo čiji je mandat da nadgleda industriju i ima približno 48.476 zaposlenih i imovinu vrednu više od 7 milijardi dolara. Trenutno Kina proizvodi 68.517.465 tona soli godišnje. Uprkos visokom stepenu proizvodnje, cena soli takođe ostaje relativno visoka, za šta je kriv monopol.

Sjedinjene Američke Države

Sjedinjene Američke Države su na drugom mestu u svetu, jer proizvode 44.312.914 tona soli godišnje, što predstavlja 14,54% ukupne snabdevenosti solju na svetu. Zanimljivo je da je samo sedam država zaduženo za 95% ukupne proizvodnje na nacionalnom nivou. SAD imaju dosta rezervi i naslaga soli u podvodnim ležištima soli i na drugim mestima, dok 28 kompanija ima mandat da upravlja sa 67 solana u 16 država, uključujući Kansas, Jutu, Luizijanu, Ohajo, Mičigen i Njujork. U ovim državama vađenje soli obuhvata podzemnu eksploataciju (rudarstvo) ili upotrebu solarne ili tehnologije vakuumske isparavanja.

Indija

Indija je na trećem mestu u proizvodnji soli na svetu, sa procenjenih 27.006.626 tona soli, što predstavlja 8,86% svetske proizvodnje soli. Indija je 1947. godine, u vreme kad je stekla nezavisnost, so uvozila iz Ujedinjenog Kraljevstva, ali se zemlja u međuvremenu razvila u globalnog lidera po proizvodnji soli. Indija uglavnom vadi so iz morske slane vode, slane vode iz jezera, naslaga kamene soli i podzemnih soli. U Indiji ukupno ima 11799 proizvođača soli, od kojih su 87,6% mali proizvođači sa manje od 10 hektara prostora za proizvodnju soli. Centralna vlada Indije nadgleda svaki aspekt svoje industrije soli preko Kancelarije poverenika za proizvodnju soli.

Budućnost globalne proizvodnje soli

Proizvodnja soli u svetu je u uzlaznom trendu najduže u istoriji, jer brz rast stanovništva zahteva povećanu proizvodnju soli. Velika je verovatnoća da će se ovaj trend nastaviti, jer velika većina svetskih zaliha soli i dalje nije dovoljno iskorišćena. Predviđanja ukazuju na povećanje proizvodnje od 3% i više, što će povećati mogućnost zapošljavanja u industriji u bliskoj budućnosti. Ovo povećanje će dodatno sniziti cenu kuhinjske soli na domaćem tržištu.

Nastavna oblast: Jezici i komunikacija; društvo i životna sredina

Nastavna tema: Uzajamno učenje jezika (**Razredi: II, III, IV**)

Ciljevi:

- Učenje jezika koji se govore na Kosovu
- Učenje osnovnih reči na jezicima raznih zajednica

Nastavna sredstva: flip čart tabla ili bela tabla, papir, koverta (ili kutija), zvučnici za muziku, (ili telefon/laptop), rečnik (**Prilog 1**)

Vreme i prostor: u učionici, 40 min.

Struktura aktivnosti i uputstva:

DEO 1:

Učitelj ili učiteljica na tabli crta veliko stablo sa nekoliko grana. Svaka grana predstavlja jedan od najčešćih jezika koji se govori na Kosovu (odnosno: albanski, srpski, turski, romski, bosanski).

Učitelj ili učiteljica postavlja učenicima sledeća pitanja:

- Koje zajednice žive na Kosovu?
- Koji jezici se govore na Kosovu?
- Kojim jezicima govorimo u našoj školi?
- Kojim jezikom govorite u svojoj porodici/zajednici?
- Da li znate koje zajednice govore kojim jezikom?

Učitelj ili učiteljica zapisuje odgovore učenika na stablo. S druge strane, učenici zapisuju svoje odgovore na samolepljivim papirićima i lepe ih na stablo.

Imena zajednica treba postaviti blizu njihovih jezika.

DEO 2:

U višezjezičnim školama:

Učitelj ili učiteljica traži od učenika da izgovore i napišu (na papiru ili tabli) osnovne reči na svom jeziku. Ceo razred naglas izgovara svaku reč. Ceo razred naglas izgovara svaku reč.

U osnovne reči treba da spadaju:

- Pozdravi („zdravo“, „dobro jutro“, „dobro veče“, „doviđenja“)
- „Hvala“
- „Izvini“
- „Kako si?“
- (ostalo – videti Prilog 1)

U slučaju da učenici ne govore svim jezicima, pogledajte predlog u daljem tekstu.

U jednojezičkim školama:

Koristeći rečnik iz Priloga 1, učitelj ili učiteljica seče osnovne izraze na svim jezicima i male papire stavlja u kovertu. Svaki učenik bira po jednu reč, čita je naglas i pogađa na kojem je ona jeziku.

U svim školama:

Učenici hodaju po učionici (nasumičnim redosledom i smerom). Učitelj ili učiteljica pušta muziku.

Mocart - turski marš

Kad muzika prestane, učitelj ili učiteljica izgovara jedan od jezika i svaki učenik/ica treba da pozdravi osobu pored sebe na tom jeziku. Ako je moguće, podstaknite učenike da prave parove sa vršnjacima iz drugih zajednica.

Posle nekoliko sekundi muzika se nastavlja i igra se ponavlja za drugu reč/drugi jezik.

DEO 3:

Učenici su podeljeni u grupe. Svaka grupa dobija kovertu sa rečima ispisanim na različitim jezicima (uz upotrebu rečnika iz **Priloga 1**). Učenici treba da kombinuju reči iz različitih jezika koje imaju isto značenje.

Napomena: rečnik iz **Priloga 1** obuhvata jezike koji se najviše koriste na Kosovu. Međutim, na Kosovu se govore i drugi jezici, i to: hrvatski, crnogorski, goranski, hebrejski, čerkeski. Ove jezike treba pomenuti učenicima i mogu da se uključe u aktivnost.

Napomena: u rečnik može da se doda više reči, u zavisnosti od interesovanja učenika i prethodnog nivoa znanja.

Zaključci:

Učitelj ili učiteljica objašnjava da je učenje jezika drugih zajednica veoma važno za međusobno upoznavanje. Poznavanje više jezika obogaćuje sve nas.

Na Kosovu, različite zajednice govore različitim jezicima. Međutim, neke reči su zajedničke i svi ih koriste.

Na kraju lekcije, svaki učenik dobija materijal sa uobičajenim izrazima na jezicima zajednica.

Prilog 1: Rečnik

ENGLJSKI	ALBANSKI	SRPSKI	BOSANSKI	TURSKI	ROMSKI
Hello!	Tungjatjeta!	Zdravo!	Zdravo!	Merhaba!	Laqho Dive
Good morning	Mirëmëngjesi	Dobro jutro	Dobro jutro	Günaydın / iyi sabahlar	Laqi Detharin
Good evening	Mirëmbërëma	Dobro veče	Dobro veče	İyi akşamlar	Laqi Rat
Good bye	Mirupafshim	Vidimo se / Dovidenja	Vidimo se / Dovidenja	Görüşmek üzere	Ji po dikhipe
Thank you	Faleminderit	Hvala	Hvala	Teşekkür ederim	Najsipe
Sorry	Më fal	Izvini / Izvinite	Izvini / Izvinite	Affedersiniz	Jeftisar
How are you?	Si je	Kako si? Kako ste?	Kako si? Kako ste?	Nasılsınız?	Sar siyan?

Nastavna oblast: Društvo i životna sredina; umetnost

Nastavna tema: Kulturna i verska raznolikost na Kosovu (**Razredi: IV-VII**)

Ciljevi:

- Učiti o različitim kulturnim i verskim lokalitetima na Kosovu
- Razumeti prednosti života u društvu koje je raznoliko i gde postoji poštovanje

Nastavna sredstva: slike i kviz pitanja (**Videti Priloge 1 i 2**)

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Struktura aktivnosti i uputstva:

DEO 1:

Kviz o kulturnim i verskim lokalitetima Kosova:

Učenici su podeljeni u dva ili više timova. Svaki tim treba da izmisli specijalnih zvuk (ili gestikulaciju) i izabere jednog vođu tima.

Nastavnik ili nastavnica pokazuje slike i postavlja pitanja **Prilog 1.**

Da bi imao pravo da prvi odgovori, vođa tima mora prvo da napravi poseban zvuk ili gestikulaciju svog tima. U slučaju da je odgovor koji je dao prvi tim pogrešan, onda drugi tim može da odgovori, i tako redom. Nastavnik ili nastavnica je ta koja predlaže.

Predloženi lokaliteti (**Kao u prilogu 1**): Stara džamija u Đakovici, pravoslavni manastir u Gračanici, tvrđava u Novom Brdu, Ulpijana, Spomenik rudarima u Severnoj Mitrovici, kaljaja (tvrđava) u Prizrenu, jevrejsko groblje u Prištini.

DEO 2:

Učenici su podeljeni u četiri grupe (ili više). Svaka grupa dobija po jednu sliku glavnih kulturnih i verskih lokaliteta istorijskog centra Prizrena.

Nastavnik ili nastavnica objašnjava da se sve grupe fokusiraju na različite kulturne i verske objekte u gradu Prizrenu.

Učenici odgovaraju na sledeća pitanja (u grupama, pismeno ili usmeno):

- Koje spomenike vidite na slici?
- Šta predstavlja ovaj spomenik/lokalitet?
- Da li je ovo mesto posebno važno za jednu zajednicu (ili više njih)? Za koju (koje)? Zašto?
- Koje su sličnosti između različitih slika? A koje su razlike?
- Ko može da poseti ovo mesto?
- Da li turisti posećuju ovo mesto? Zašto?

Predloženi lokaliteti **Prilog 2** Sinan-pašina džamija, pravoslavni Saborni hram Svetog Đorđa, katolička Katedrala Gospe Pomoćnice, tvrđava Kaljaja.

Prizren

Nastavnik ili nastavnica pita učenike: Koje su prednosti multikulturalnog okruženja u gradu kao što je Prizren? (odgovori mogu da sadrže: više turista, organizovanje poznatih festivala kao što je DokuFest, itd.)

Zaključci:

Nastavnik ili nastavnica pita učenike šta su naučili na ovom času. Na osnovu odgovora učenika, nastavnik ističe sledeće zaključke:

Kulturni i verski lokaliteti su zajedničko nasleđe i zajedničko bogatstvo, jer su deo istorije i kulture kosovskih zajednica.

Zbog toga je važno da se poštuju svi lokaliteti.

Mesta poput Prizrena, gde se susreću različite kulture i zajednice, mogu imati mnogo prednosti. Između ostalog, privlače turizam i posetioce sa Kosova i iz inostranstva.

Napomena: Ako je moguće, preporučuje se kombinovanje ove aktivnosti sa posetom kulturnim i verskim lokalitetima Prizrena. Pored toga, predlaže se da studenti dobiju domaći zadatak da urade jednostavno istraživanje (uz upotrebu interneta i/ili kroz razgovore) u vezi sa turizmom u Prizrenu (npr. broj turista koji posećuju Prizren godišnje, najposećenija mesta, povratne informacije turista).

Prilog 1: Lokaliteti kulturnog nasleđa na Kosovu

1: U kom gradu se nalazi ovaj manastir?

- a. Gračanica
- b. Priština
- c. Prizren

2: Na ovoj slici se nalazi:

- a. Stara džamija u Prištini
- b. Najsavremenija džamija u Prištini
- c. Stara džamija u Đakovici

3: U kom periodu je izgrađen lokalitet?

- a. Osmanskom
- b. U drevnoj prošlosti
- c. Jugoslovenskom

4: Ovo je prizrenska tvrđava. Kada je moguće posetiti je?

- a. Svaki dan
- b. Samo tokom vikenda
- c. Nikada

5: Ova tvrđava se nalazi u...?

- a. Peći
- b. Novom Brdu
- c. Gnjilanu

6: Kojim radnicima je posvećen ovaj spomenik?

- a. Lekarima
- b. Stolarima
- c. Rudarima

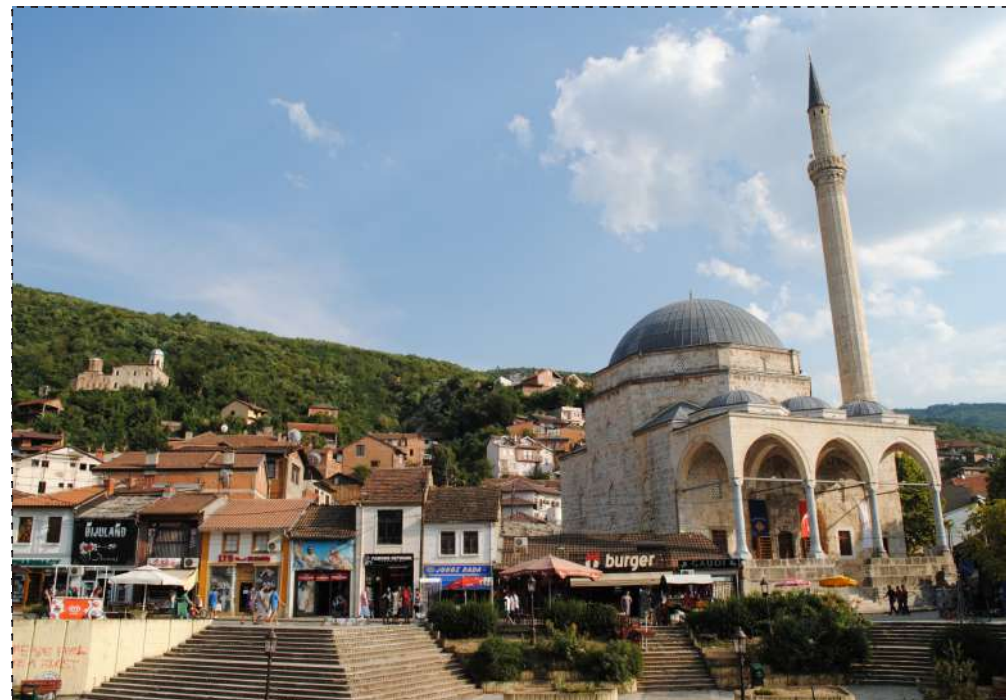

7: Ovo je ... groblje

- a. Muslimansko
- b. Jevrejsko
- c. Katoličko

Prilog 2: Prizren

Napomena za nastavnika/icu- tačni odgovori: 1-a; 2-c; 3-b; 4-a; 5-b; 6-c; 7-b

Nastavna oblast: Društvo i životna sredina

Nastavna tema: Razumevanje i prevazilaženje predrasuda (**Razredi: IV-VI**)

Ciljevi:

- Razumevanje koncepta „predrasude“
- Naučiti kako se javljaju predrasude
- Razumeti značaj upoznavanja „drugog“ pre nego što osudiš bilo koga
- Istražiti koje zajednice žive na Kosovu

Nastavna sredstva: slike i povezani opisi, markeri, olovke i flip čart tabla

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Struktura aktivnosti i uputstva:

DEO 1:

Nastavnik ili nastavnica može predstaviti temu na različite načine:

a) Pitanja:

Nastavnik ili nastavnica postavlja sledeća pitanja:

- Znate li koje zajednice žive na Kosovu?
- Šta znate o drugim zajednicama?
- Da li ste nekad upoznali nekog iz druge zajednice? Ako jeste, kako biste opisali taj susret? Možete li da podelite svoje iskustvo? (ovo pitanje treba da se prilagodi zavisno od toga da li je razred mešovit u smislu zajednica ili nije).

b) Igra:

Učenici stoje u krugu. Svaki učenik razmišlja o poznatoj osobi i kaže ime te osobe naglas i razlog zašto je odabrao tu osobu. Preporučuje se da se izbegavaju političari i kontroverzne ličnosti.

Kada svaki učenik kaže ime poznate ličnosti, započnite drugi krug. U ovom krugu učenici treba da pokušaju da zapamte osobu koju je izabrao njihov drug sa leve strane, da kažu njeno ime i jedan pridev u vezi sa tom osobom. U slučaju da je ta ličnost nepoznata učeniku, on može da traži pomoć od drugih da bi odredio pridev.

Nakon što su svi govorili, nastavnik ili nastavnica postavlja sledeća pitanja:

- Zašto postoje tako različita shvatanja o poznatim ličnostima?
- Da li ste se složili sa pridevima koje je vaš drug pripisao poznatoj ličnosti koju ste izabrali? Ako niste, zašto niste? Kako ste se osećali zbog toga?
- Da li svi na istu osobu (ili situaciju) gledamo na isti način?

Napomena: Za razrede sa velikim brojem đaka, preporučuje se da se podele u dve grupe kako bi brže i dinamičnije igrali igru.

DEO 2:

Učenici su podeljeni u grupe. Svaka grupa dobija sliku nepoznate osobe (Prilog 1). Ista slika se može dati većem broju grupa. Na osnovu onoga što vide na slici, učenici će kreirati „ličnu kartu“ osobe tako što će odrediti:

- Ime i prezime
- Starosnu dob
- Nacionalnost/zajednicu
- Zanimanje
- Hobije

Ako ima dovoljno vremena, na osnovu karakteristika koje su odredili, učenici mogu da nacrtaju okruženje te osobe na papiru na blok-tabli.

Svaka grupa predstavlja njenu ličnost. Nakon predstavljanja, nastavnik ili nastavnica otkriva pravi identitet osoba predstavljenih na slikama.

Nastavnik ili nastavnica pita učenike:

- Na osnovu čega ste odredili karakteristike ove osobe?
- Da li ste imali sve potrebne informacije da pogodite identitet i priču ove osobe?

Na osnovu rezultata, nastavnik ili nastavnica ističe da, kao i u vežbi, i u stvarnom životu svi imamo tendenciju da sudimo o osobama koje ne poznajemo. U većini slučajeva to se radi samo na osnovu nečijeg izgleda ili onoga što smo o nekome čuli. Ovo se zove „predrasuda“. Predrasude mogu dovesti do negativnih posledica i mogu povrediti dotičnu osobu.

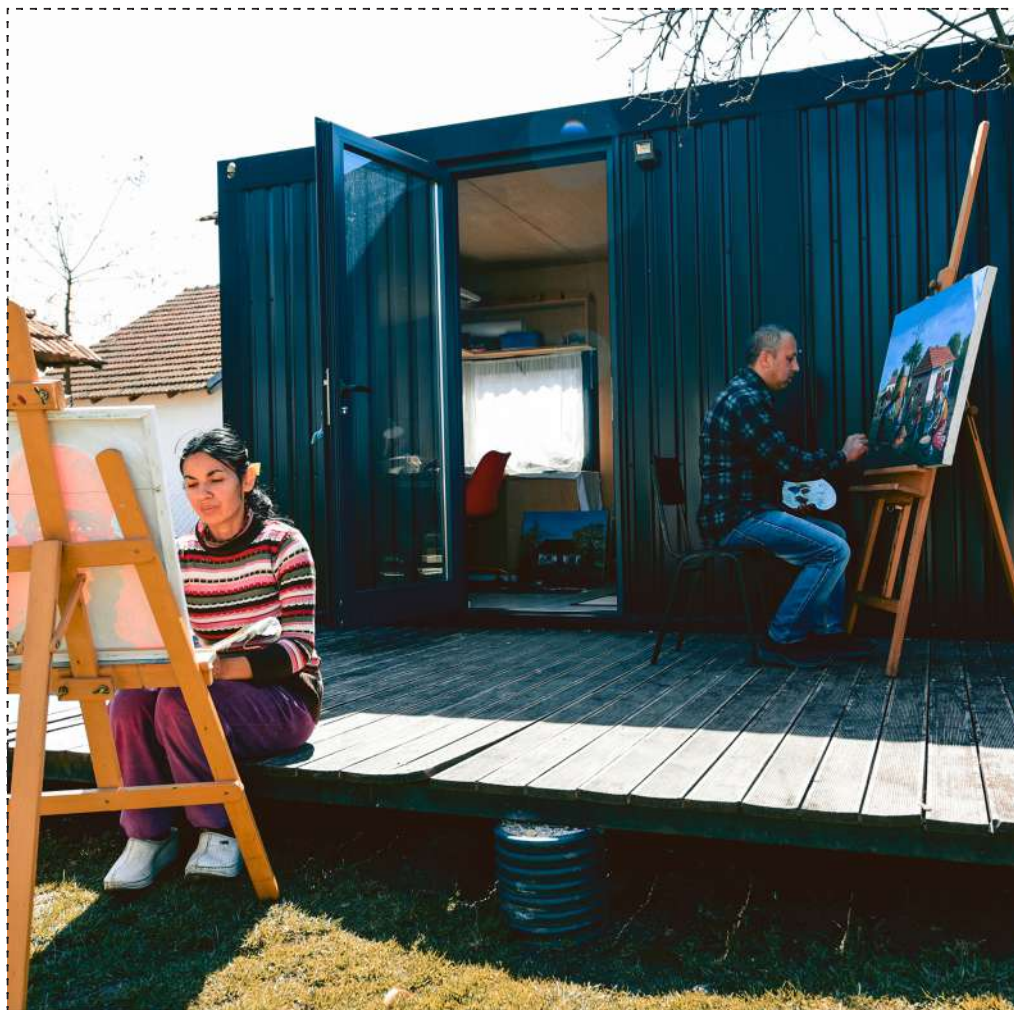
Nastavnik ili nastavnica pita učenike:

- Kako možemo da izbegnemo ili prevaziđemo predrasude?
- Da li imate neki primer situacije u kojoj ste imali predrasude? (Pitajte učenike da ispričaju svoja iskustva)

Zaključci:

Nastavnik ili nastavnica ističe da upoznavanjem drugih, čak i kada mislimo da su „drugačiji“ od nas, možemo prevazići predrasude i otkriti zanimljive aspekte identiteta i priče drugih osoba.

Prilog 1: Slike i priče

Priča:

Bajram i Farija Mehmeti rade na svojim slikama tokom pripreme za izložbu na otvorenom na kojoj će promovisati kulturu i tradiciju Roma. Brat i sestra žive i rade kao slikari u selu Lepina (Opština Gračanica).

Priča:

Dejana Maksić ispred svog frizerskog salona u selu Osojane (Opština Istok). Dejana je kosovska Srkinja, njen salon je najpopularniji u selu.

Priča:

Nastavnica kosovska Albanka podučava đake kosovske Bošnjake albanski jezik u školi u Rečanu, velikom bošnjačkom naselju u planinskoj Župi (Opština Prizren). Reč je o mešovitoj školi.

Priča:

Vlasnik prodavnice kosovski Srbin i njegov dobavljač kosovski Albanac u mestu Plemetina (Opština Obilić). Prodavnica prodaje mešovitu robu.

Priča:

Vlasnik tradicionalne vodenice u Letnici (Opština Vitina), koji melje pšenično i kukuruzno brašno. Vlasnik dolazi iz zajednice kosovskih Hrvata.

Nastavna oblast: Društvo i životna sredina

Nastavna tema: Proslave i svečanosti (verski i svetovni praznici)

(Razredi: IV-VI)

Ciljevi:

- Naučiti o praznicima zajednica na Kosovu, kako se proslavljaju i tradiciji

Nastavna sredstva: Slike i opisi proslava (**videti Prilog 1**), nalepnice sa simbolima (**videti Prilog 2**)

Vreme i prostor: u učionici ili na otvorenom, 45 min.

Struktura aktivnosti i uputstva:

DEO 1:

Nastavnik ili nastavnica predstavlja temu postavljajući učenicima sledeća pitanja:

- Koji su glavni praznici koji se proslavljaju na Kosovu?
- Koji od ovih praznika su verski? A koji nisu?
- Kako se proslavljaju ti dani? Podelite svoja iskustva.

DEO 2:

Učenici su podeljeni u grupe. Svaka grupa dobija nekoliko slika koje se odnose na neki od praznika, kao i tekst koji opisuje značenje tog dana i najčešće tradicije povezane sa njim. **Prilog 1.**

Učenici treba da odgovore na niz pitanja (pismeno):

- Šta vidite na fotografijama?
- Ko proslavlja ovaj dan?
- Zašto je ovaj dan važan?
- Kako se obično proslavlja ovaj dan?

Svaka grupa predstavlja svoje odgovore, dok nastavnik ili nastavnica dodaje detalje koji nedostaju. Nakon izlaganja grupa, nastavnik ili nastavnica postavlja sledeća pitanja:

- Čuli smo da postoje važni dani koje proslavljaju različite zajednice na Kosovu. Koji su zajednički elementi? (npr. svi praznici se proslavljaju sa porodicom i prijateljima).
- A koje su razlike?

Predloženi praznici kao u **Prilogu 1:** Bajram, pravoslavni Božić, katolički Uskrs, Sveti Đorđe (Ederlezi), doček Nove godine

Napomena: U okviru ove aktivnosti se mogu dodati dodatni praznici.

DEO 3:

Učenici su podeljeni u timove (iste grupe kao i za Deo 2). Svaki tim dobija jedan praznik (npr. Tim A: Bajram/ tim B: pravoslavni Božić) i raspoređuje se u red u uglu učionice/terena.

Papirići sa simbolima praznika se postavljaju u sredinu terena ili igrališta **Vidi Prilog 2.** Može se koristiti nekoliko primeraka istog simbola/slike.

Na znak nastavnika prvi igrač svakog tima trči ka sredini i bira jedan simbol koji predstavlja praznik kojim je zadužen njegov tim (npr. igrač tima A bira sliku vezano za Bajram, igrač tima B bira u vezi sa Božićem, itd.) On/ona onda odlazi nazad, postavlja papir na pod (u označenoj oblasti) a drugi igrač počinje da trči. Moguće je uzeti samo jedan papirić u datom trenutku.

Kada se prikupe svi papirići, učenici i nastavnik ili nastavnica će pogledati papiriće koje je svaki tim sakupio i onda će razgovarati o tome da li su odgovori tačni. Nastavnik ili nastavnica pita učenike da li oni mogu da prepoznaju zajedničke elemente (npr. da se tokom Bajrama i pravoslavnog Božića jede baklava).

Napomena: igra može da se prilagodi tako da se igra na otvorenom ili u zatvorenom prostoru, u zavisnosti od raspoloživog prostora.

Zaključci:

Danas smo otkrili kako različite zajednice obeležavaju različite praznike. Iako postoje razlike što se tiče značenja i tradicija, takođe postoje mnogi zajednički elementi (kao što su hrana, gosti i slično).

Pored praznika o kojima smo razgovarali tokom ove aktivnosti, postoje i drugi važni dani koji se obeležavaju na Kosovu, kao što su dani zajednica (na primer, 8. april je Međunarodni dan Roma). Vrlo je važno da se poštuju tradicije i posebni dani svih zajednica.

Prilog 1: Glavni praznici

Bajram / Eid al-Fitr:

Bajram je muslimanski praznik koji se proslavlja dva puta godišnje. „veliki Bajram“ označava kraj meseca Ramazana, meseca posta. Bajram se obično proslavlja tri dana. Vernici ustaju rano ujutru, pre izlaska sunca, i odlaze u džamiju na jutarnju molitvu.

Prvi dan Bajrama provodi se u krugu uže porodice, dok se drugog i trećeg dana obično obilaze druga rodbina i prijatelji.

Običaj je da se povodom Kurban-Bajrama žrtvuje jagnje („kurban“), u znak sećanja na Ibrahimovu spremnost da žrtvuje svog sina. Meso žrtvovanog jagnjeta se deli sa porodicom i pripadnicima zajednice, posebno sa osobama koje žive u oskudici. Štaviše, tokom ova tri dana porodici i gostima se služe slatkiši, kao što su baklava i kolači, čaj i kafa.

Pravoslavni Božić:

Božić predstavlja važan praznik za sve hrišćane. Pravoslavni hrišćani slave Božić 7. januara. Na Božić se slavi rođenje Isusa, centralne ličnosti u hrišćanstvu. Božić se obično proslavlja tri dana.

Na Badnje večer vernici idu u crkvu. Tokom dana se porodice međusobno obilaze, sastaju na posebnom ručku i razmenjuju poklone (posebno deca).

Kuće su ukrašene jelkama, svetlima i svećama.

Premda je to hrišćanski praznik, Božić slave i oni koji nisu hrišćani, kako na Kosovu, tako i u drugim delovima sveta. Moderni običaju uključuju darivanje (Deda Mraz), muziku, slanje čestitki, ukrašavanje gradova (kao što su ukrašene jelke i specijalno osvetljenje).

Katolički Uskrs:

Uskrs predstavlja važan praznik za sve hrišćane. Katolički Uskrs se slavi u proleće (tačan datum varira). Uskrs označava završetak Svete nedelje, koja se završava Isusovim vaskrsenjem.

Uskršnja nedelja za većinu katolika počinje prisustvom uskršnjoj misi. Porodice obično prisustvuju događajima u lokalnoj zajednici ili će ostatak dana provesti sa porodicom.

Šarena uskršnja jaja su simbol Uskrsa. Obično se daju voljenim osobama ili se koriste za igre. U nekim mestima deca dobijaju velika i mala čokoladna jaja.

Sveti Đorđe:

Sve zajednice na Kosovu 6. maja proslavljaju Đurđevdan. U zavisnosti od zajednice koja ga obeležava, ovaj praznik ima posebne nazive i značenja: Ederlezi (na romskom jeziku), Đurđevdan (na srpskom i bosanskom jeziku), Shengjergji (na albanskom jeziku).

Ovaj praznik označava početak proleća i kraj zimske sezone.

Tradicija u romskoj kulturi nalaže igru uz tradicionalnu narodnu muziku, farbanje jaja u zelenu i crvenu boju i pravljenje ukrasnih elemenata od cveća.

Doček Nove godine:

Nova godina se proslavlja u celom svetu i označava prelazak iz jedne godine u drugu. Proslavlja se 31. decembra uveče, zabavama i društvenim okupljanjima koja uključuju porodicu i/ili prijatelje. Novu godinu proslavljaju sve zajednice na Kosovu i ona predstavlja javni praznik.

U gradskim sredinama proslave uključuju vatromet i muziku, igranje i pevanje i na javnim mestima do ponoći, kada zvanično počinje nova godina. U seoskim sredinama obično se proslavlja u privatnim kućama, uz hranu, piće i muziku. Bez obzira gde proslavljate Novu godinu, to podrazumeva najbolje želje u nastupajućoj godini, za porodicu i prijatelje.

Prilog 2: Simboli praznika

Bajram:

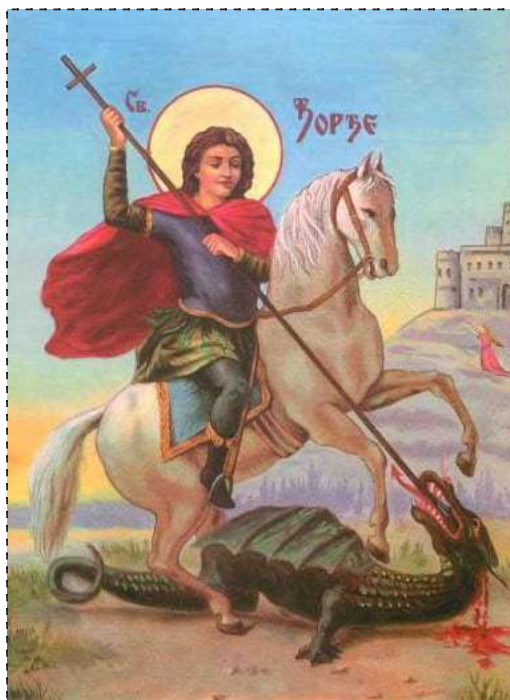
Pravoslavni Božić:

Katolički Uskrs:

Sveti Đorđe:

Doček Nove godine:

Nastavna oblast: Društvo i životna sredina

Nastavna tema: Stereotipi (**Razredi: V to VIII**)

Ciljevi:

- Razumeti koncept stereotipa
- Ustanoviti različite vrste stereotipa
- Razumeti posledice stereotipa
- Naučiti kako da se prevaziđu stereotipi

Nastavna sredstva: flipčart, marker i olovke u boji, lepak ili traka

Vreme i prostor: u učionici, 45 min.

Struktura aktivnosti i uputstva:

DEO 1:

Nastavnik ili nastavnica priprema različite prikaze na papirima sa blok-table. Svaki flipčart predstavlja jednu grupu/kategoriju ljudi. Učenici se dele u manje grupe. Nastavnik ili nastavnica daje flipčart (a samim tim i jednu kategoriju ljudi) svakoj grupi.

Nastavnik ili nastavnica opisuje sledeći scenario i daje sledeća uputstva:

Odeljenje je deo dizajnerske kompanije. Kompanija je odlučila da izda niz nalepnica (slike, simboli) koje predstavljaju različite grupe ljudi.

Učenici treba da:

1. U grupi osmisle poruke koje žele da upute: koje su glavne karakteristike ove kategorije ljudi? Kako oni mogu biti zastupljeni?
2. Naprave jednu (ili više) nalepnicu koja označava kategoriju dodeljenu grupi.

Predložene kategorije/grupe: muškarci/dečaci, žene/devojčice, Nemci, Italijani, crnci, profesori, građevinski radnici, itd.

Kada sve nalepnice budu spremne nastavnik ili nastavnica otvara diskusiju sa učenicima postavljanjem sledećih pitanja:

- Koje poruke prenose nalepnice?
- Kako ste ih stvorili? Odakle potiču informacije koje ste koristili? Zna li da li su tačne?
- Da li se neko ne slaže sa nalepnicama i prenetim porukama? Zašto?
- Da li znate šta su stereotipi?

Nastavnik ili nastavnica naglašava da često povezujemo date karakteristike sa određenim grupama ljudi. Ovo jeste generalizacija: zaista, svaka grupa je sačinjena od različitih pojedinaca koji imaju svoje vlastite specifičnosti (npr. ne vole svi dečaci da igraju fudbal).

Generalizovana verovanja o određenog grupi se nazivaju „stereotipi“.

DEO 2:

Učenici su podeljeni u grupe. U svakoj grupi svaki učenik deli svoje iskustvo odgovorom na sledeća pitanja:

- Da li ste ikada imali stereotipe o nekoj osobi (ili grupi)?
- Da li ste ikada smatrali da neko o vama ima stereotipe?

Alternativa: svaki učenik crta svoje odgovore na pitanja. Svi crteži se spajaju, a od učenika se traži da iznesu svoje iskustvo ostatku odeljenja (ako žele).

Zaključci:

Stereotipi o različitim grupama i drugim zajednicama su široko rasprostranjeni. Važno je da se prepoznaju i izbegnu na osnovu vašeg rasuđivanja i ponašanja u vezi sa njima. Stavljanje drugih u „okvire“ na osnovu grupe kojoj pripadaju (zajednica, rod, profesija, itd.) je pogrešno i može povrediti.

Na Kosovu su stereotipi o zajednicama veoma česti. Zbog toga je veoma važno da se upamti da nisu iste sve osobe koje pripadaju jednoj zajednici: svako od nas ima posebnu priču.

Napomena: u slučaju da svi učenici već imaju dobar stepen razumevanja teme i rizik da se pokrene negativna reakcija je nizak, učenik može da ispita dalje postojeće stereotipe o zajednicama na Kosovu.

Nalepnice sa primerima

DEVOJČICA

DEČAK

Nastavna oblast: fizička kultura, sport i zdravlje

Nastavna tema: Tradicionalna hrana i jela (**Razredi: III-V**)

Ciljevi:

- Saznati o tradicionalnoj hrani, pićima i jelima zajednica na Kosovu
- Saznati zajedničke elemente

Nastavna sredstva: markeri i bojice, papir, slikovne kartice (**Prilog 1**), Opis jela (**Prilog 2**)

Vreme i prostor: u učionici, 40- 45 min.

Struktura aktivnosti i uputstva:

DEO 1:

Nastavnik ili nastavnica pita učenike:

- Koje je vaše omiljeno jelo ili hrana?
- Koja su tradicionalna jela u vašoj porodici/zajednici?
- Da li znate neka druga tradicionalna jela na Kosovu?

Svaki učenik/ica crta svoje omiljeno (tradicionalno) jelo. Učitelj ili učiteljica lepi sve crteže zajedno na zid.

DEO 2:

Učenici su podeljeni u timove. Učenici su postavljeni u krug, podeljeni po timovima. Memorijske kartice su postavljene u centar kruga, nasumičnim redosledom i pokrivene su. Kartice-parovi pokazuju slike tradicionalnih jela iz različitih zajednica (uključujući i hranu i pića). **Videti Prilog 1**

Prvi tim počinje otkrivanjem dve kartice: ako se dve kartice podudaraju (znači da pokazuju istu sliku), tim dobija jedan poen i može da nastavi sa drugim pokušajem.

Ako su dve kartice različite, onda se one ponovo pokrivaju i ostavljaju na isto mesto. Sada je red na drugi tim (i tako dalje).

Učenici treba da pokušaju da upamte položaj kartica, kako bi odabrali parove koji se poklapaju. Pobjednik je tim koji na kraju igre prikupi više parova jednakih kartica.

Na kraju igre učenici dobijaju kratak opis jela prikazanih na kartici **Videti Prilog 2**, i čitaju ih naglas.

Učitelj ili učiteljica pita učenike:

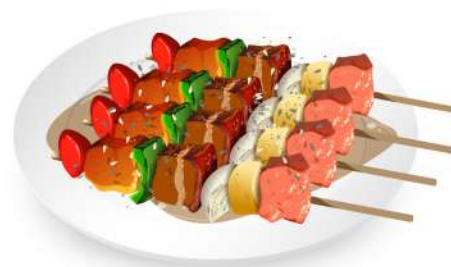
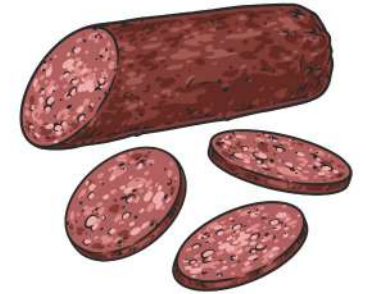
- Da li ste naučili nešto o tradicionalnoj hrani i jelima na Kosovu?
- Da li postoje sličnosti između različitih jela?
- Koja jela su tradicionalna za različite zajednice? (npr. burek)

Napomena: zavisno od veličine razreda moguće je podeliti učenike u dve/tri grupe (sa više primerka memorijskih kartica).

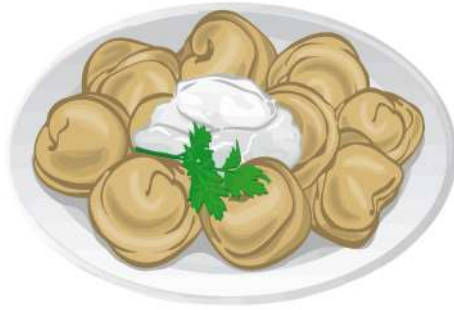
Zaključci:

Hrana je važan aspekt kultura. Na Kosovu i Balkanu, svaka zajednica ima konkretna tradicionalna jela. Međutim, mnoga jela su zajednička za više zajednica, čak i ako se često drugačije nazivaju i ako su pripremljena na malo drugačiji način i/ili korišćenjem različitih sastojaka (npr. različite vrste mesa).

Prilog 1: Slikovne kartice

Prilog 2: Tradicionalna jela i pića

Turska kafa: Turska kafa je kafa pripremljena u posebnoj posudi (džezva) korišćenjem fino mlevene kafe bez filtera. Obično se dodaje šećer. Ova kafa je uobičajena na Kosovu i Balkanu, a dobija različite nazive i specifičnosti u procesu pripreme zavisno od lokacije i zajednice.

Sarma: Sarma se priprema punjenjem listova kupusa ili vinove loze mesom i pirinčem. Sarma se smatra tradicionalnim jelom različitih zajednica na Kosovu i obično se priprema u posebnim prilikama. Naziv sarma dolazi iz turskog jezika i znači uviti.

Filija ili flija: Filija se priprema u okruglim tepsijama, obično na otvorenom. Ona ima više slojeva tankih palačinki premazanih pavlakom. Filija je tradicionalna hrana kosovskih Albanaca.

Burek: Burek je tradicionalna hrana na Kosovu i Balkanu. Burek se pravi od nekoliko slojeva kora i puni se mesom, sirom, spanaćem ili drugim povrćem i obično se služi sa jogurtom ili ajranom. Zavisno od lokacije, tradicionalni recepti blago variraju i, u ponekim slučajevima, naziva se pita.

Gulaš: Gulaš je čorba ili paprikaš od mesa, povrća i začina. Potiče iz Mađarske i često je jelo u centralnoj Evropi i na Balkanu.

Sudžuk: Suva, začinjena i fermentisana kobasica koja se konzumira u nekoliko kuhinja Balkana, srednjeg istoka i centralne Azije. Uglavnom se pravi od mlevene govedine ili jagnjetine i masti.

Roštilj: Roštiljanje je jedan od najčešćih načina pripreme mesa na Kosovu i Balkanu. Različite zajednice i verske grupe jedu različite vrste mesa (npr. muslimani ne jedu svinjetinu).

Baklava: Baklava je desert napravljen od kora, punjen seckanim orašastim plodovima i zaslađen sirupom ili medom. Ona je jedan od najpopularnijih slatkiša na Balkanu i u Turskoj.

Ćevapi: Jelo od mešanog mesa pečeno na roštilju veoma često na Balkanu. Zavisno od mesta, za pripremu ćevapa se koriste različite vrste mesa.

Mantija: Mantije su male četvrtaste pite punjene mlevenim goveđim mesom.

Turšija: Turšija je raznovrsno ukiseljeno povrće i obično se koristi kao predjelo ili sporedno jelo. Ovo jelo je veoma uobičajeno na Balkanu i takođe se koristi kao tehnika za dugo čuvanje povrća.

Maco: Maco (ili Matzah) je lepinja koja je deo jevrejske kuhinje širom sveta. Maco takođe ima versko značenje za Jevreje.

BIBLIOGRAFIJA

Bartulović, M., Kušević, B.(2016). Što je interkulturalno obrazovanje – Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike. Zagreb: Centar za mirovne studije

Koncept interkulturalnog obrazovanja (2016). Skoplje: Ministarstvo obrazovanja i nauke

Glavni kurikulum za predškolsko i osnovno obrazovanje na Kosovu (Razredi 0, I, II, III, IV, V) (2016). Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

Glavni kurikulum za niže srednje obrazovanje na Kosovu (Razredi VI, VII, VIII, IX) (2016). Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

How to Achieve Intercultural Education (2018). Skopje: NDC Skopje

Ljubljanske smernice za integraciju raznolikih društava (2012). Hag: Visoki komesar OEBS-a za nacionalne manjine

Sablić, M. (2014). Interkulturalizam u nastavi. Zagreb: Naklada Ljevak

Steps Towards Interculturalism (2022). Skoplje: NDC Skoplje

Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina (1996). Hag: Visoki komesar OEBS-a za nacionalne manjine

Smernice za interkulturalno obrazovanje (2006). Pariz: UNESCO

Slike, video snimci i resursi korišćeni u ovom priručniku ne podležu autorskim pravima.

Interkulturalizam u obrazovanju

Ministarstvo Obrazovanja, Nauke,
Tehnologije i Inovacija

Misija OEBS-a na Kosovu

Nansen dijalog centar Skoplje